

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Diplomová práce

BBS. Alexandra Eisnerová, DiS.

**Strategie Evropské unie v oblasti informační politiky se
zaměřením na knihovnictví**

**Strategy of the European Union in the Area
of Information Policy Focused on
Librarianship**

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Rudolfu Vlasákovi za cenné podněty a rady poskytnuté k této práci.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 18.7.2012

.....
Alexandra Eisnerová

Identifikační záznam

EISNEROVÁ, Alexandra. *Strategie Evropské unie v oblasti informační politiky se zaměřením na knihovnictví* [Strategy of the European Union in the Area of Information Policy focused on Librarianship]. Praha, 2012. 88 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2012. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Rudolf Vlasák.

Abstrakt

Cílem práce je popsat a zhodnotit strategie, programy a projekty Evropské unie v oblasti informační politiky se zaměřením na knihovnictví s reflexí českých projektů v této oblasti. V úvodu práce je zmíněna tzv. Bangemannova zpráva, která je považována za milník ve vývoji informační společnosti. Tato zpráva položila základy pro další strategické dokumenty, kterými byly eEurope včetně navazujících akčních plánů.

V následujících kapitolách jsou uvedeny další dva významné dokumenty i2010 - Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost a EVROPA 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.

Jádro práce tvoří popis programů financujících evropské projekty v oblasti knihovnictví a popis projektů, které na základě těchto programů vznikly. Vzhledem k tomu, že trendem 21. století je digitalizace, jsou v diplomové práci popsány projekty především z této oblasti. Jedná se např. o Evropskou digitální knihovnu, Europeana a řadu dalších dílčích projektů. Předposlední kapitola je věnována projektům z oblasti digitalizace v České republice. Popsány jsou projekty Kramerius, Manuscriptorium, Národní digitální knihovna, Národní digitální archiv a další.

Závěr práce tvoří zamyšlení nad budoucností dalšího vývoje v oblasti informační společnosti a jednotlivých aktivit Evropské unie.

Klíčová slova

Informační politika EU, eEurope, i2010, Evropa 2020, digitalizace, Evropská digitální knihovna, Europeana, Manuscriptorium, Kramerius

Abstract

The aim of this thesis is to describe and evaluate policies, programs and projects of the European Union's information policy. It is focused on the librarianship with a reflection of Czech projects in this area. In the introduction, the so-called Bangemann report is mentioned, which is considered as a milestone in the development of information society. This report laid the foundation for other strategic documents, which were the eEurope, including following action plans.

There are other two important documents mentioned in the following chapters, i.e. i2010 - European information society for growth and employment, and EUROPE 2020 - A strategy for smart, sustainable and inclusive growth.

The core of the work is formed by a description of programs, funding European projects in the area of librarianship and projects, which originated from those programs. Given the trend of the 21st century is the digitization, projects in this area are described in this thesis. This is especially the European Digital Library, Europeana, and many other partial projects. The penultimate chapter is devoted to current projects in the field of digitization in the Czech Republic. Kramerius, Manuscriptorium, National Digital Library, National Digital Archives and other projects are mentioned here.

The conclusion consists of a reflection about the further developments in the information society and the individual activities of the European Union.

Keywords

Information policy of the EU, eEurope, i2010, Europe 2020, digitization, the European Digital Library, Europeana, Manuscriptorium, Kramerius

Obsah

Předmluva	10
1 Úvod.....	13
2 Bangemannova zpráva – Evropa a globální informační společnost.....	14
3 eEurope – Informační společnost pro všechny.....	18
3.1 Lisabonská strategie.....	18
3.2 Cíle iniciativy eEurope	19
3.3 Akční plány eEurope 2002 a 2005.....	20
3.3.1 Akční plán eEurope 2002.....	21
3.3.2 Dosažené výsledky akčního plánu eEurope 2002.....	21
3.4 Akční plán eEurope 2005	22
3.4.1 Dosažené výsledky akčního plánu eEurope 2005	23
3.5 eEurope+ 2003.....	23
3.6 eČesko 2006	24
4 i2010: Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost.....	26
4.1 Jednotný evropský informační prostor	26
4.2 Inovace a investice do vývoje.....	27
4.3 Inkluzivní společnost.....	28
5 EVROPA 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.....	29
5.1 Digitální agenda pro Evropu.....	30
5.2 Podpora digitalizace kultury EU k posílení růstu.....	31
6 Programy zajišťující financování projektů.....	35
6.1 eTen	35
6.2 eContent.....	36
6.3 eContentplus	37
6.4 Program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií	39
6.4.1 Agregace obsahu do Europeany.....	40
6.4.2 Digitalizace obsahu Europeany.....	41
6.4.3 Zvyšování povědomí o Europeaně a podpora jejího využití.....	41
6.5 E-learning	42
6.6 Rámcové programy.....	43
6.7 Culture 2007	45
7 Aktivity Evropské unie v oblasti knihovnictví.....	47
7.1 Digitální knihovny.....	47
7.2 Dostupnost kulturního dědictví on-line	48
7.3 Problémy uchování digitálního obsahu.....	49
7.4 Projekty Evropské unie v oblasti digitalizace.....	50
7.4.1 GABRIEL	51
7.4.2 Evropská knihovna.....	51
7.4.3 TEL-ME-MORE	52
7.4.4 Evropská digitální knihovna	52
7.4.5 TELplus.....	53
7.4.6 FUMAGABA.....	54
7.5 Europeana	54
7.5.1 Historie Europeany	55
7.5.2 CARARE	57
7.6 Projekt MICHAEL a MICHAEL Plus.....	58
8 Další evropské a světové projekty v oblasti digitalizace.....	60
9 Zahájení digitalizace v České republice.....	64

10	Programy a projekty na podporu informační společnosti v České republice	65
10.1	Memoriae Mundi Series Bohemica	65
10.1.1	Manuscriptorium - Evropská digitální knihovna rukopisů	66
10.2	Kramerius	67
10.3	ENRICH – Evropské síťové zdroje a informace týkající se kulturního dědictví.....	69
10.4	WebArchiv.....	70
10.4.1	Poslání projektu WebArchiv	70
10.4.2	Sběr dat a jejich ochrana	70
10.5	Národní digitální knihovna	72
10.6	Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna	73
10.7	Cíle projektu digitální parlamentní knihovny	74
10.8	Národní digitální archiv	75
10.8.1	Národního archiv a koncepce dlouhodobého uchování digitálních dokumentů	76
10.8.2	Kynžvartská digitální knihovna	77
10.9	Sbírky muzeí a galerií	78
11	Závěr.....	79
12	Použitá literatura.....	82

Přehled použitých zkratk

CENL	The Conference of European National Librarians (Konference evropských národních knihoven)
CIP	Competitiveness and Innovation Programme (Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace)
CMS	Content Management System
ČNB	Česká národní bibliografie
DC	Dublin Core
ECDL	European Computer Driving Licence (Evropský počítačový řidičák)
ECU	European Currency Unit (Evropská měnová jednotka)
EDL	European Digital Library (Evropská digitální knihovna)
ENRICH	European Networking Resources and Information concerning Cultural Heritage (Evropské síťové zdroje a informace týkající se kulturního dědictví)
Gabriel	GAteway and BRIdge to Europe's National Libraries
GIS	Geografické informační systémy
GNU GPL	General Public Licence (Všeobecná veřejná licence GNU)
HDP	Hrubý domácí produkt
HW	Hardware
ICEKNI	Program vytváření informačních center veřejných knihoven
ICT PSP	Information and Communication Technologies Policy Support Programme (Program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií)
IKT	Informační a komunikační technologie
ISSN	International Standard Serial Number (Mezinárodní standardní číslo pro seriálové publikace)
KC VISK	Koordinačního centra pro rozvoj veřejné informační služby knihoven
MARC 21	Maschine Readable Cataloging (Strojově čitelná katalogizace)
Mb/s	Megabit za sekundu
NDK	Národní digitální archiv
NK ČR	Národní knihovna České republiky

OAI –PMH	The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (Iniciativa otevřených archivů, protokol pro sběr metadat)
OCR	Optical Character Recognition (Optické rozpoznávání znaků)
OPAC	Online Public Access Katalog (On-line veřejně přístupný knihovní katalog)
RP 1-7	Rámcové programy 1-7
SW	Software
TDKIV	Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy
TEI	Text Encoding Initiative
TEL	The European Library (Evropská knihovna)
TEL-ME-MORE	The European Library – Modular Extension for Mediating Online Resources (Evropská knihovna - Modulární rozšíření pro zprostředkovávání online zdrojů)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)
URN	Uniform Resource Name (Jednotný identifikátor jména)
VISK	Veřejné informační služby knihoven

Předmluva

Tato diplomová práce si klade za cíl popsat, zhodnotit strategie, programy a projekty Evropské unie v oblasti informační politiky se zaměřením na knihovnictví s reflexí českých projektů v této oblasti. Časově je práce vymezena počátkem 90. let 20. století a to z toho důvodu, že 90. léta minulého století jsou charakteristická masivním nástupem informačních a komunikačních technologií včetně internetu a prudkým rozvojem služeb v této oblasti. K tomuto tématu mě přivedl dlouhodobý zájem a o výše uvedenou problematiku a také pracovní zkušenosti s tvorbou a realizací projektových záměrů v oblasti rozvoje informační společnosti, které jsou finančně podporované z fondů Evropské unie.

Evropská unie se rozvojem informační společnosti zabývá velice podrobně a systematicky. Již několik desítek let vzniká k této problematice celá řada významných dokumentů a strategií, které postupně chronologicky ve své diplomové práci rozebírám. Logickou strukturu mé práce tvoří posloupnost jednotlivých programů a strategií EU. V první řadě popisují cíle v oblasti informační politiky, na ně navazují s představením dotačních programů, které poskytují finanční prostředky a následně uvádím konkrétní projekty, které na základě finančních prostředků z EU vznikly.

Po obecném úvodu se v kapitole č. 2 Bangemannova zpráva – Evropa a globální informační společnost zabývám prvními velmi významnými kroky Evropské unie vedoucími k rozvoji informační společnosti, ke kterým patří tzv. Bangemannova zpráva (Bangemann Report, Europe and the Global Information Society) přijatá v roce 1994 na Korfu. Autorem zprávy je expertní skupina tehdejšího komisaře Martina Bangemanna a jejím hlavním poselstvím je zavádění informačních a komunikačních technologií za účelem zvýšení konkurenceschopnosti Evropy vůči ostatním zemím. Velký důraz byl především kladen na demonopolizaci telekomunikací. Následně na to se rodí nová evropská moderní informační politika formulovaná do několika programů eEurope, jejichž hlavním mottem bylo přivést každého občana, každou domácnost, školu, podnik a úřad do digitálního věku on-line. Program eEurope – Informační společnost pro všechny je popsán v kapitole č. 3 včetně jeho obou akčních plánů eEurope 2002 a eEurope 2005. Na závěr je doplněno stručné zhodnocení programů na základě proběhlých analýz.

Kapitola č. 4 pojednává o další významné strategii „i2010 – Informační společnost pro růst a zaměstnanost“, jejíž důležitou součástí je „Iniciativa digitální knihovny“, která si klade za cíl jednodušší vytváření evropských informačních zdrojů a jejich on-line využití. Problematika uchovávání a zpřístupňování digitálního obsahu je velmi komplexní a složitá, proto úskalí spojená s vytvářením digitálních dokumentů jsou dále podrobněji rozpracována v kapitole č. 7. Aktivity Evropské unie v oblasti knihovnictví.

Zatím poslední významná strategie přijatá Evropskou komisí je strategie s názvem „EVROPA 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění“. V rámci této strategie najdeme tzv. „Digitální program pro Evropu“, jejímž cílem je zajistit udržitelný hospodářský a sociální přínos jednotného digitálního trhu, založeného na rychlém a superrychlém internetu. Obsahu této strategie je věnována kapitola č. 5. EVROPA 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.

Jádro mé diplomové práce tvoří popis programů financujících evropské projekty v oblasti knihovnictví tj. kapitola č. 6 Programy zajišťující financování projektů a popis projektů, které v rámci této podpory vznikly. Dále pak kapitola č. 7 Aktivity Evropské unie v oblasti knihovnictví a popis projektů, které vznikly v této oblasti v České republice, tj. kapitola č. 10 Programy a projekty na podporu informační společnosti v České republice.

Trendem 21. století v oblasti knihovnictví je digitalizace. Digitalizují se nejen historické fondy za účelem jejich zachování pro budoucí generace a jejich zpřístupnění široké veřejnosti, ale i celá řada soudobých dokumentů tak, aby informace v nich obsažené byly k dispozici všem bez ohledu na čas, místo či případné další bariéry. Každým dnem vzniká celá řada elektronických dokumentů, které jsou k dispozici na internetu. Informace v nich obsažené se rychle mění či rychle zanikají. I přestože se jedná o velké množství dat, je potřeba dané dokumenty archivovat, neboť tvoří významnou součást národního kulturního dědictví. Evropská unie proto vytvořila řadu programů poskytujících finanční prostředky na projekty spojené s vytvářením a archivací digitálního obsahu. Jedná se především o programy eTen, eContent, Rámcové programy, Culture 2007 a Program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií. Posledně jmenovaný program je pro oblast knihovnictví důležitý především z hlediska podpory dalšího vývoje Europeany a aktivit v oblasti e-learningu. V kapitole

č. 7 Aktivity Evropské unie v oblasti knihovnictví podrobněji popisují jednotlivé projekty z oblasti knihovnictví, které vznikly za finanční podpory výše uvedených programů Evropské unie. Mezi ty největší patří Evropská digitální knihovna, Europeana, projekt MICHAEL a řada dalších.

Ani Česká republika nezůstává pozadu. Se svými projekty Národní digitální knihovna, Národní digitální archiv, Archiv českého webu WebArchiv a projekty na digitalizaci vzácných a ohrožených dokumentů Manuscriptorium a Kramerius přispívá významnou měrou k rozvoji informační společnosti v České republice. Tyto projekty jsou podrobněji rozepsány v kapitole č. 10 Programy a projekty na podporu informační společnosti v České republice.

V závěru diplomové práce je vyjádřeno zamyšlení nad současným stavem a budoucností informační společnosti v Evropské unii a směr jejích dalších aktivit.

Vzhledem k malé existenci monografií, které by se věnovaly tomuto tématu, k jeho aktuálnosti a rychlému zastarávání informací v této oblasti, jsem při psaní práce vycházela především z internetových zdrojů a článků v tištěných periodikách. Použité zdroje jsou citovány podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2.

1 Úvod

Informační gramotnost, doba, věda, společnost, průmysl a technologie jsou všechno pojmy, které se dnes běžně používají a staly se běžnou součástí naší tzv. informační společnosti a nikoho již nepřekvapí. Vývoj informačních technologií jde velmi rychle kupředu a posouvá naši společnost do nového věku, která generuje řadu nových příležitostí v oblasti práce s informacemi v tzv. znalostním sektoru a ve službách obecně. Odvrácenou stranou pokroku jsou ale i negativní aspekty, které se projevují v dělbě společnosti na informačně bohaté a informačně chudé. Ti, kteří nemají přístup k informačním a komunikačním technologiím či je neumí řádně používat zaostávají za ostatními a těžko najdou adekvátní uplatnění v této společnosti. Vzdělávání a zvyšování informační gramotnosti hraje významnou úlohu v přípravě a adaptaci obyvatelstva a jednotlivých zemí na probíhající změny. Cíle v oblasti tvorby informační společnosti se staly součástí vládních programů všech rozvinutých zemí celého světa a budování globální informační společnosti patří mezi prvořadé úkoly.

Evropská unie (EU) a její členské státy jsou si vědomy možných potenciálních přínosů i hrozeb souvisejících s fenoménem digital divide (informační nerovnost, chudoba), a proto postavily informační společnost do centra svých strategií pro 21. století. Na tyto strategie navazuje řada podpůrných a propagačních akcí a jsou přijímána opatření zaměřená na zvládnání a omezování rizik spojených s rozvojem informační společnosti. S používáním výpočetní techniky a s tvorbou dokumentů v elektronické podobě také velmi úzce souvisí i potřeba archivace digitálních dokumentů, která se sebou přináší otázku, jak nakládat s digitálními dokumenty, aby byly i s odstupem času dostupné, čitelné a důvěryhodné. I tyto problémy jsou součástí unijních strategií.

Způsob, jakým se Evropské unii podaří jednotlivé cíle naplnit, bude určovat kvalitu našeho života, podmínky pro práci a celkovou konkurenceschopnost našeho průmyslu a služeb.

2 Bangemannova zpráva – Evropa a globální informační společnost

V roce 1994 vznikla ojedinělá koncepční studie pod názvem „Evropa a globální informační společnost – doporučení Evropské radě“ (Europe and the Global Information Society – Recommendations to the European Council). Tuto zprávu vydala expertní skupina tehdejšího komisaře pro vnitřní trh a průmyslové záležitosti Evropské komise Martina Bangemanna a je označována jako milník v rozvoji tzv. informační společnosti v rámci Evropské unie, pro který se obecně užívá zkrácený název Bangemannova zpráva. Tato koncepce vznikla na základě tzv. Delorsovy Bílé knihy „Růst, schopnost soutěže, zaměstnanost – výzvy a cesty vpřed do 21. století (Growth, Competitiveness, Employment – The challenges and ways forward into 21st century), ve které v roce 1993 uvádí tehdejší předseda Evropské komise Jacques Delors novou evropskou informační politiku. Důsledkem přijetí dokumentu Evropskou radou a Evropským parlamentem byla finanční investice ve výši 67 miliard ECU do nových informačních technologií a podnět ke zpracování výše zmíněné Bangemannovy zprávy. Tento dokument se zaměřoval především na ekonomickou rovinu zavádění informačních a komunikačních technologií za účelem zvýšení konkurenceschopnosti Evropské unie, neboť komunikační systémy v kombinaci s moderními informačními technologiemi jsou klíčem k informační a tedy konkurenceschopné společnosti. Ve zprávě bylo definováno 10 prioritních oblastí včetně doporučení pro zlepšení dané situace. Jedná se o následujících 10 oblastí:

1. Teleworking.
2. Distanční vzdělávání.
3. Vytvoření sítě univerzit a výzkumných center.
4. Zavádění nových telematických systémů.
5. Silniční dopravní management.
6. Řízení letového provozu.
7. Vytvoření jednotné panevropské zdravotní sítě.

8. Vytvoření elektronického informačního systému o tendrech.
9. Vytvoření mezivládního systému výměny dat.
10. Výstavba městských informačních magistrál.

I když ve zprávě není oblast veřejných knihoven primárně zpracována, počítalo se s knihovnamí jako s veřejnými institucemi nabízejícími volně internet, který umožní všem občanům přístup k informacím. Konkrétně v interview pro časopis Infocus uvádí Martin Bangemann, že *“knihovny jsou již tradičně místem zpřístupňování a distribuce poznatků a znalostí občanům – a protože informační společnost je společností, v níž znalosti představují základní „surovinu“, společnost knihovnám znovu dává velmi zodpovědný úkol být kontaktními místy mezi občanem a obrovskou pokladnicí lidského poznání, uloženého a přístupného v elektronické formě.“*¹

Evropská unie si prostřednictvím podpory informační společnosti klade za cíl zvýšení konkurenceschopnosti, zvýšení kvality života občanů Evropy a posílení sociální a ekonomické soudržnosti. Bangemanova zpráva deklaruje přínosy budoucí evropské informační společnosti v následujících oblastech²:

- Vyšší kvalita života, širší výběr služeb a zábavy pro všechny Evropany.
- Nové způsoby uplatnění pro tvůrce obsahu v médiích v souvislosti s poptávkou po nových výrobcích a službách v informační společnosti.
- Nové možnosti vyjádření kulturních tradic a identity pro evropské regiony a zmenšení vzdáleností periferních oblastí EU.
- Účinnější a transparentnější a levnější veřejné služby bližší občanovi.
- Efektivnější řízení a organizaci malých a středních podniků, elektronické datové spojení se zákazníky.
- Širší rejstřík nových služeb s vysokou přidanou hodnotou provozovatelů telekomunikací.

¹ BANGEMANN, M. Informační společnost – evropská informační priorita. *Infocus*, 1996, roč. 2, č. 11-12, s. 219-220.

² ZLATUŠKA, J. Informační společnost. *Zpravodaj UVT MU*. Dostupný z WWW: <<http://www.ics.muni.cz/toCP1250/bulletin/issues/vol08num04/zlatuska/zlatuska.html>>.

- Nové prudce rostoucí trhy doma i v zahraničí pro dodavatele programového vybavení a průmyslu výpočetní techniky.

Dále Bangemannova zpráva uvádí, že společnost, ve které budou informační technologie a služby obecně dostupné, bude poskytovat i lepší podmínky pro rozvíjení a posilování individuálních schopností jejích obyvatel. Konkrétní příklady lze spatřovat³:

- V oblasti zdravotní péče bude možná spolupráce se specialisty, kteří mohou být v okamžiku potřeby jakkoli fyzicky vzdáleni. Zlepšení kvality zdravotní péče přinese i zlepšení její organizace, což bude velmi významné v souvislosti s rostoucím tlakem na rozpočtové výdaje v zemích se stárnoucí populací.
- Možnosti práce na dálku, telepráce, vytvoří větší možnosti výběru preferovaného místa bydliště resp. větší možnosti výběru zaměstnavatele bez nutnosti doprovodných změn v místě bydliště. Odstranění nebo alespoň dostatečná redukce každodenního dojíždění do práce přispěje k omezení dopravy a ulehčení přeplněnosti komunikací v oblastech větších měst.
- Použití nových informačních technologií v řízení dopravy dále sníží frekvenci vzniku dopravních kolapsů, omezí znečištění životního prostředí, zrychlí cestování a přispěje ke zmenšení nutných výdajů.
- Dojde k přeměně vzdělávání, kde se budou uplatňovat metody interaktivního distančního vzdělávání a mnohem rozšířenějšího přístupu ke vzdělávacím materiálům pro všechny pracovníky nebo občany obecně.
- Používání videokonferencí umožní setkávat se, spolupracovat, konzultovat a jednat bez ohledu na to, že účastníci setkání mohou být rozptýleni po několika různých místech.
- Spotřebitelé budou při nákupech lépe chráněni, protože se zvětší jejich informovanost o dostupných výrobcích či jejich cenách.

³ ZLATUŠKA, J. Informační společnost. *Zpravodaj UVT MU*. Dostupný z WWW:<<http://www.ics.muni.cz/toCP1250/bulletin/issues/vol08num04/zlatuska/zlatuska.html>>.

- Nové příležitosti mohou zesílit demokracii, protože otevřou větší množství komunikačních kanálů vytvářených efektivněji než dnes, které zlepší tok informací a komunikaci mezi místy vládnutí či rozhodování a občany.

Na základě Bangemannovy zprávy byl v roce 1994 vypracován akční plán nazvaný Evropská cesta k informační společnosti (Europe's Way to the Information Society: An Action Plan). Mezi nejzajímavější výsledky dopadu Bangemanovy zprávy a navazujícího akčního plánu patří⁴:

- Liberalizace telekomunikací v členských státech Evropské unie od začátku roku 1998.
- Cílené zaměření Programů výzkumu a vývoje v rámci Evropské unie na priority výzkumu a vývoje v informačních technologiích tak, aby se mohly stát základem aplikací, které jsou rychle nasazovány do praktického života.
- Zapojení malých a středních podniků do projektů, které umožní zrychlení transferu technologií do praktického použití.
- Tvorba právních norem týkajících se standardizace, tarifů, ochrany duševního vlastnictví, ochrany osobnosti, elektronické ochrany, zabezpečení a sjednocování národních legislativ v oblasti vlastnictví médií.

⁴ ZLATUŠKA, J. Informační společnost. *Zpravodaj UVT MU*. Dostupný z WWW:<<http://www.ics.muni.cz/toCP1250/bulletin/issues/vol08num04/zlatuska/zlatuska.html>>.

3 eEurope – Informační společnost pro všechny

Na Bangamennově zprávě spolupracoval také italský politik a v letech 1999 až 2004 desátý předseda Evropské komise Romano Prodi, za jehož působení vznikla nová informační politika „eEurope – informační společnost pro všechny“. Iniciativu eEurope vyhlásila Evropská komise v prosinci 1999 a Evropská rada ji schválila na zasedání v Lisabonu v březnu 2000. Iniciativa je součástí Lisabonské strategie.

3.1 Lisabonská strategie

Lisabonská strategie byla poprvé navržena Evropskou komisí v Helsinkách 1999. O rok později na jaře 2000 byla Evropskou radou přijata a nazvána podle místa, kde byl tento nový strategický cíl všemi (tehdy patnácti) členskými zeměmi schválen. Strategie byla rozvržena na roky 2000 až 2010 a podstata strategie spočívá v tom, že EU se má stát nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností. Lisabonská strategie je označována jako velmi zásadní dokument EU. Ve strategii jsou popsány tři hlavní úkoly, pomocí nichž dojde k naplnění výše zmíněného cíle.

1. Připravit přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech, a to pomocí lepších politik, pokud jde o informační společnost, výzkum a technologický rozvoj prostřednictvím urychlení procesu strukturálních reforem směřujících ke konkurenceschopnosti, inovacím a dokončení vnitřního trhu.
2. Modernizovat evropský sociální model, investovat do lidí a bojovat proti vylučování ze společnosti.
3. Udržet zdravou ekonomickou perspektivu a příznivý výhled pokud jde o růst, a to aplikací vhodné kombinace makroekonomických politik.

Lisabonská strategie představuje scénář nejen pro hospodářskou, ale i sociální a ekologickou obnovu Evropské unie. Vedle svého čistě ekonomického záměru, má také sociální dimenzi. Jejím cílem je zejména dosáhnout plné zaměstnanosti a zdokonalit sociální soudržnost. V oblasti ekologie si klade za cíl uskutečňovat opatření pro udržitelný rozvoj. Jednotlivá opatření jsou formulována tak, aby se zvýšila výkonnost

EU, aniž by byla ohrožena sociální soudržnost a aniž by bylo znehodnoceno životní prostředí.

3.2 Cíle iniciativy eEurope

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, vychází iniciativa eEurope z Lisabonské strategie a důvody, které vedly především ke vzniku této iniciativy, byly nové technologie a s nimi související změny zasahující do všech oblastí lidského života. Cílem eEurope je snaha zvládnout tyto změny a urychlit modernizaci ekonomiky v Evropě, s významnými důsledky na zaměstnanost, růst produktivity i řešení sociálních a jiných problémů.

eEurope obsahuje tyto tři hlavní cíle⁵:

- Přivést každého občana, každou domácnost, školu, podnik a úřad do digitálního věku on-line. To znamená široké využití internetu pro každodenní aktivity, služby a produkty např. ve školství, státní správě, zdravotnictví, práci či v oblasti kultury a zábavy.
- Vybudovat digitálně gramotnou Evropu, podporovanou podnikatelskými aktivitami a připravenou financovat a rozvíjet nové myšlenky. Cílem je zajistit větší konkurenceschopnost evropského trhu.
- Zajistit, aby informační společnost byla sociálně inkluzivní, tj. pro všechny, protože je nutné myslet na spoluobčany se specifickými potřebami a přizpůsobit informační technologie jejich potřebám.

Uvedené cíle jsou dále rozpracovány do těchto deseti priorit:

- **Evropská mládež do digitální éry:** Důraz je kladen gramotnost celé společnosti, celoživotní vzdělávání a na celý školský systém. Mezi konkrétními cíli je připojení všech škol k internetu a multimediálním zdrojům do roku 2001, do roku 2002 k širokopásmovému internetu. Koncem roku 2003 by pak všichni žáci opouštějící školu měli být digitálně gramotní.

⁵ PETERKA, J. *Evropa vyhlašuje eEvropu!* Dostupný z WWW: <http://www.earchiv.cz/anovinky/ai3268.php3>.

- **Levnější přístup k internetu:** Největší překážkou rozvoje informační společnosti jsou vysoké ceny telekomunikačních služeb. Konkrétním cílem je mj. to, aby do roku 2000 umožňovaly monopolní společnosti přístup k místním smyčkám za nediskriminujících podmínek dalším operátorům, kteří by mohli jejich prostřednictvím nabízet své služby.
- **Rozvoj elektronického obchodování:** Podporovány budou všechny formy elektronického obchodování. Konkrétní opatření mají mít charakter legislativních opatření na podporu fungování e-commerce, a dále například takzvaný e-procurement.
- **Rychlý internet pro oblast vědy a výzkumu.**
- **Rozvoj "chytrých karet" pro bezpečný elektronický přístup:** "Chytré karty" jsou chápány jako mechanismus umožňující zajistit potřebnou bezpečnost při elektronickém styku, ale také jako prostředek zjednodušující občanovi nejrůznější formy styku s úřady apod.
- **Rizikový kapitál pro high-tech malé a střední podniky:** Zajištění finančních zdrojů pro rozvoj malých a středních firem, zabývajících se perspektivními technologiemi.
- **E-příležitosti pro postižené:** Pomoc lidem s nejrůznějšími handicapami.
- **Lékařská péče on-line:** Nejedná se pouze o lékařskou péči na dálku, ale hlavně o využití moderních informačních a telekomunikačních technologií v samotném zdravotnictví.
- **Inteligentní doprava:** Zapojení moderních technologií do celého sektoru dopravy, například při řízení provozu, při vybavování vozidel bezpečnostními prvky, předcházení zácpám apod.
- **Státní správa on-line:** Přiblížení celé státní správy k občanovi a zpřístupnění informací ze státní sféry.

3.3 Akční plány eEurope 2002 a 2005

Iniciativa eEurope byla dále rozpracována do akčních plánů, nebo-li konkrétních cílů, které mají být naplněny. Jedná se o Akční plán eEurope 2002 schválený vedoucími představiteli EU na summitu v Santa Maria de Feira v červnu 2000 a Akční plán eEurope 2005 schválený vedoucími představiteli EU v Seville v červnu 2002. Oba plány měly stejný globální cíl, kterým je vytvoření informační společnosti přístupné

všem. S ohledem na vývoj situace od roku 2000 byla některá opatření již ukončena, ale řada z nich stále ještě ne, neboť se objevily nové skutečnosti a s nimi související problémy, které byly později zapracovány do dalších strategií a plánů.

3.3.1 Akční plán eEurope 2002

Hlavní cíle tohoto plánu byly zaměřeny na stimulování levnějších, rychlejších a bezpečných internetových služeb. Další kroky se soustředily na podporu investic do oblastí lidských zdrojů a celkově na stimulaci využívání internetu. Akční plán byl koncipován v roce 2000 a v této době bránily širšímu využití internetu a jeho služeb problémy s drahým a pomalým internetem. Dále pak neexistoval dostatečný počet digitálně gramotných lidí, podnikatelský sektor nedisponoval elektronickými službami a veřejný sektor nepodporoval vývoj nových aplikací a služeb. Na základě těchto skutečností byly definovány kroky k odstranění těchto nedostatků, které se zaměřily na levnější, rychlejší a bezpečnější přístup k internetu a investice do rozvoje lidských zdrojů.

3.3.2 Dosažené výsledky akčního plánu eEurope 2002

Dle závěrečné zprávy programu eEurope 2002⁶ bylo konstatováno, že připojení k internetu prudce roste, i když stále existují velké rozdíly mezi jednotlivými členskými státy. V roce 2002 bylo více než 90 % škol a podniků on-line, více než polovina Evropanů je pravidelnými uživateli internetu. Počet domácností připojených k internetu vzrostl z 18 % v roce 2000 na 40 % v roce 2002. Ceny telekomunikačních služeb také klesly a hospodářská soutěž se zlepšila. Vznikla celá řada směrnic, které byly přijaty za účelem zvýšení ochrany spotřebitele při elektronických transakcích. Zpráva konstatuje, že nezbytným předpokladem pro vytvoření znalostní ekonomiky jsou především investice do modernizace systémů vzdělávání a škol, podporu e-learningu a celoživotního vzdělávání a uvádí, že v roce 2001 bylo v průměru na jeden on-line počítač 25 studentů, v roce 2002 udává statistika pouze 17 studentů. Bohužel počítače s připojením na internet nejsou k dispozici ve všech třídách, což brání učitelům využívat

⁶ *eEurope 2002 Final Report*. Dostupný z WWW:< http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0066en01.pdf>.

plně internet pro vzdělávací účely. Ve vztahu k digitální gramotnosti se podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, které se zúčastnilo počítačového školení zvýšil z 23 % na 29 % v letech 2001 a 2002, bohužel tento pak nárůst nepokračoval po roce 2002. Ze zprávy vyplývá, že je nadále nutné zvyšovat počítačovou gramotnost, neboť podíl obyvatelstva pracujícího s počítačem je mnohem vyšší než podíl obyvatelstva, který se zúčastnil počítačového školení. Na podporu této odborné přípravy bylo vydáno v listopadu 2001 doporučení, aby tzv. European Computer Driving Licence (ECDL) neboli „Evropský počítačový řidičák“ byl přijímán jako celoevropský akreditační systém v rámci počítačových znalostí.

Z celkové hodnocení vyplývá, že cíle stanovené v iniciativě se podařilo splnit a Evropa uskutečnila důležité kroky směrem k ekonomice založené na znalostech, která je v centru Lisabonské strategie. Evropa má nyní nejrychlejší páteční síť spojující univerzity a výzkumné organizace, došlo ke snížení cen a dostupnosti širokopásmového připojení. Vznikly nové služby v oblasti elektronického obchodu, začaly se rozvíjet projekty typu e-government a e-health.

3.4 Akční plán eEurope 2005

Globálním cílem eEurope 2005 byla dostupnost širokopásmového připojení a služeb tzv. broadbandu, zatímco plán eEurope 2002 byl zaměřen na připojení jako takové a to především úzkopásmové. Mottem navazujícího programu bylo připojit do konce roku 2005 veřejné instituce na širokopásmové přípojky a také výrazně posílit širokopásmové připojení domácností a podniků, při cenách, které jsou optimální z hlediska konkurenceschopnosti. Širokopásmové připojení je základní podmínkou pro zvýšení efektivity a produktivity práce. Důležitým předpokladem pro využití potenciálu širokopásmového využití je, aby každý dostal možnost a příležitost využívat všech výhod a naše společnost se stala informační společností pro všechny občany s různými handicapami nevyjímaje. Prostor a podpora je také vyjádřena novým komunikačním platformám jako je interaktivní digitální televize a mobilní systémy třetí generace, které se mohou vzájemně nahrazovat či doplňovat. Členské státy si do roku 2005 vytyčily tyto cíle:

- Moderní on-line veřejné služby (e-government, e-learning, e-health).
- Dynamické prostředí pro elektronický obchod (e-commerce).
- Širokou dostupnost širokopásmového přístupu s konkurenceschopnými cenami.

- Bezpečnou informační infrastrukturu.

3.4.1 Dosažené výsledky akčního plánu eEurope 2005

Z hodnotící zprávy programu eEurope 2005⁷ vyplývá, že Akční plán eEurope 2005 je naplňován a že bylo dosaženo významných úspěchů. Jedná se především o zlepšení dostupnosti širokopásmového připojení a služeb v oblasti e-Governmentu. Zde došlo k nárůstu objemu veřejných on-line služeb ze 17 % na 43 % v období od října 2001 do října 2003 ovšem s obrovskými rozdíly mezi jednotlivými členskými státy, které se pohybují mezi 72 % a 15 % plně dostupných on-line služeb. V oblasti e-learningu bylo konstatováno, že informační a komunikační technologie jsou stále více zapojovány i v oblasti vzdělávání a odborné přípravy, což sebou přináší především poptávku po kvalitním obsahu, kvalifikovaných lektorech a nových přístupech k učení. Nárůst je také zaznamenán v oblasti elektronického obchodování a ve využití informačních a komunikačních technologií v podnikových procesech. Hlavní výtkou naopak je to, že ve většině oblastí není pokrok zapříčiněn poptávkou, ale vyvolán nabídkou. Nejedná se tedy o přirozený vývoj, z tohoto důvodu nejsou dopady na společnost, co se týká například produktivity či situaci na trhu práce takové, jakých by bylo třeba.

3.5 eEurope+ 2003

Akční plány eEurope 2002 a eEurope 2005 byly určeny pouze pro členské země EU. S ohledem na plánované rozšíření Evropské unie o další členské státy bylo potřeba i pro přistupující státy vytvořit podobnou koncepci v oblasti informační politiky. 11. - 12.5.2000 se na Evropské ministerské konferenci ve Varšavě setkali představitelé EU se zástupci kandidátských zemí a shodli se na tom, že i kandidátské země by měly přijmout za své hlavní cíle koncepci eEurope, samozřejmě s ohledem a úpravami na podmínky v jednotlivých členských státech. Na červnovém summitu Evropské unie v Göteborgu byla přijata koncepce pro nové členské státy rovnou v podobě akčního plánu s názvem „Akční plán eEurope+ 2003“. Vzhledem k tomu, že akční plán vychází ze stejné koncepce jako eEurope, jsou totožné i primární cíle, kterými je levnější,

⁷ *eEurope 2005 Mid-term Review*. Dostupný z WWW: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/doc/all_about/acte_en_version_finale.pdf.

rychlejší a bezpečný internet, investice do lidí a znalostí, podpora využívání internetu. Kromě těchto cílů do akčního plánu kandidátských zemí přibyl ještě jeden hlavní cíl tzv. nultý a tím je urychlení realizace základních stavebních prvků informační společnosti. Jedná se o tyto dvě podmínky:

- Urychlit přístup k dostupným komunikačním službám pro všechny.
- Přijetí a implementace *acquis* (legislativy) se vztahem k informační společnosti.

Po přistoupení k Evropské unii přijaly kandidátské země v tu dobu aktuální Akční plán eEurope 2005, posléze další navazující strategii i2010 Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost.

3.6 eČesko 2006

I v České republice začaly v 90. letech minulého století pomalu vytvářet první významné dokumenty a organizace zabývající se rozvojem informační společnosti. Mezi jedny z prvních významných dokumentů patří Státní informační a komunikační politika neboli eČesko. Jedná se o strategický dokument vlády ČR v oblasti rozvoje informační společnosti do roku 2006, který byl přijat vládou ČR dne 24. března 2004. Obsahově vychází dokument z Akčního plánu Evropské unie eEurope 2005 a zaměřuje se na čtyři prioritní oblasti⁸:

- **Dostupné a bezpečné komunikační služby:** zahrnuje problematiku regulace trhu elektronických komunikací a posilování konkurence na trhu, včetně převzetí nového evropského regulačního rámce elektronických komunikací, a dále dořešení zbývajících úkolů z koncepce eEurope+2003 v oblasti dostupnosti základních (tzv. úzkopásmových) vysokorychlostních internetových služeb.
- **Informační vzdělanost:** zahrnuje především problematiku informatizace škol, problematiku informační gramotnosti, e-learning a řešení problému digital divide.

⁸ *Státní informační a komunikační politika e-Česko 2006*. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/docs/SIKP_def.pdf>.

- **Moderní veřejné služby on-line:** zahrnuje veřejné on-line služby, tedy především služby e-government, e-procurement a e-health.
- **Dynamické prostředí pro elektronické podnikání:** zahrnuje opatření státu zejména v legislativní oblasti a odpovídá stejnojmenné prioritní oblasti eEurope 2005.

Největší nedostatek výše uvedené koncepce byl nedostatečný důraz na liberalizaci telekomunikací a celkové zlevnění telekomunikačních služeb s co nejširší dostupností. Paradoxně se jednalo o bod, který Evropská unie vnímala jako nejdůležitější mezník v rozvoji informační společnosti. Tento přístup se začal pozvolna měnit až počátkem roku 2003, kdy vzniklo Ministerstvo informatiky a všeobecná dostupnost internetu se stala primárním úkolem tohoto resortu.

4 i2010: Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost

Dne 1.6.2005 byla přijata další strategie, která navazuje na eEurope 2005 s novým názvem „i2010 – informační společnost pro růst a zaměstnanost“. Z celého dokumentu je patrný velký posun v oblasti informační společnosti, které členské státy Evropské unie od 90. let minulého století učinily. První strategické dokumenty byly zaměřeny především na širokou dostupnost internetu a služeb s ním spojených. Strategie i2010 považuje tento fakt za samozřejmý a klade důraz na digitální obsah, digitální knihovny (podrobněji rozepsáno v kapitole 5.1 Digitální agenda pro Evropu), nové formáty, multimédia a interaktivní software. Vývoj v oblasti informačních a komunikačních technologií je velmi dynamický a dříve tradiční obsah v podobě filmů, fotografií, obrazů či hudby, získává novou podobu i ve své digitální formě. Přístup národních politik odráží rychlý vývoj technologií i ve strategii i2010, jejímž globálním cílem je otevřené a konkurenceschopné digitální hospodářství.

Celá strategie se zaměřuje na tři oblasti:

- Jednotný evropský informační prostor.
- Inovace a investice do vývoje.
- Inkluzivní společnost.

4.1 Jednotný evropský informační prostor

Informační a komunikační technologie jsou masově rozšířeny, zásadně mění způsob naší práce, komunikace a života. Doménou 21. století je mediální obsah dostupný v rozličných formátech nezávisle na místě nebo čase. Nové síťové technologie vytváří společně s novými kompresními technologiemi nové a rychlejší distribuční kanály a dává vzniknout novým formátům obsahu a službám. Tento trend poskytuje prostor pro vznik nových pracovních míst a růst zaměstnanosti. Digitální konvergence má globální dopad a vede ke zostření celosvětové hospodářské soutěže. V této souvislosti je důležité, aby členské státy Evropské unie podněcovaly příznivý vývoj trhů a propagovaly znalostní společnost formou celoživotního učení, tvořivosti a inovacemi.

S tvorbou jednotného evropského informačního prostoru je nutné vyřešit čtyři hlavní úkoly, které digitální konvergence přináší:

- Rychlejší evropské širokopásmové služby za účelem poskytování kvalitního a bohatého obsahu (např. obraz s vysokým rozlišením).
- Vyšší právní a hospodářská jistota s cílem povzbudit vytváření nových služeb a poskytování nového obsahu on-line.
- Posílení zařízení a platforem s možností vzájemné komunikace a služeb, jež lze převádět z jedné platformy na druhou.
- Větší zabezpečení internetu proti jeho zneužití, proti škodlivému obsahu a poruchám technologií s cílem zvýšit důvěru mezi investory a spotřebiteli.

4.2 Inovace a investice do vývoje

Investovat do výzkumu a vývoje znamená investovat do budoucnosti a do zajištění trvalého růstu. Evropa s ohledem na Japonsko a USA v této souvislosti velmi zaostává. V roce 2002 investovala Evropa do výzkumu v oblasti informačních a komunikačních technologií 23 mld. euro, Japonsko 40 mld euro a USA dokonce 83 mld. euro⁹. Z tohoto srovnání jasně vyplývá další cíl Evropské unie, kterým je výkon na světové úrovni v oblasti výzkumu a inovací týkajících se informačních a komunikačních technologií díky zmenšení rozdílů mezi Evropou a předními konkurenčními účastníky. Investice do oblastí inovací a výzkumu informačních a komunikačních technologií budou čerpány ze 7. rámcového programu pro výzkum (RP 7) a z programu pro konkurenceschopnost a inovace (CIP). Důraz je kladen na rozsáhlejší projekty spojující soukromý a veřejný sektor, které budou podněcovat know-how a budou mít výrazný dopad na hospodářský růst a zaměstnanost.

⁹ *i2010 – evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost*. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/micr/files/2492/i2010.pdf>>.

4.3 Inkluzivní společnost

Informační a komunikační technologie nemají pouze pozitivní dopad na společnost, jak by mohlo z výše uvedených cílů vyplývat, ale přinášejí sebou i řadu negativních aspektů. Dokonce více než polovina obyvatel Evropské unie nevyužívá plně přínosy, které tyto technologie přinášejí nebo k nim ve skutečnosti vůbec nemá přístup. Ve strategickém rámci i2010 se klade silný důraz na plnou účast občanů a na zajišťování jejich základních digitálních schopností. Důležitým cílem je, aby informační a komunikační technologie byly využívány především pro zkvalitnění života např. prostřednictvím kvalitních zdravotnických služeb či podporou kulturní rozmanitosti Evropy pomocí zpřístupnění kulturního dědictví většímu počtu občanů. Dále se dají informační a komunikační technologie využít pro bezpečnější, ekologičtější a čistější dopravu a k úspoře stále dražších energií. Nemalou roli hraje také podpora informační gramotnosti již v rané fázi počátečního vzdělávání. V této souvislosti se také prvně ve strategiích Evropské unie objevuje termín digitální knihovny, jejichž cílem je usnadnit používání multimediálních zdrojů a zvýšit jejich atraktivitu. Iniciativa digitální knihovny je podrobněji rozepsána v kapitole č. 7.1 Digitální knihovny.

5 EVROPA 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění

Dne 3.3.2010 vydala Evropská komise novou strategii pod názvem „EVROPA 2020 Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění.“ Tento dokument reaguje především na situaci, která vznikla v důsledku celosvětové hospodářské a finanční krize a klade důraz na tyto priority:

1. **Inteligentní růst:** rozvíjení ekonomiky založené na znalostech a inovacích.
2. **Udržitelný růst:** podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje.
3. **Růst podporující začlenění:** podpora ekonomiky s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností.

Hospodářská krize počínající rokem 2007 se z Ameriky rychle rozšířila i na evropský kontinent. Stabilní evropský hospodářský růst ustal, také se přestal zvyšovat počet pracovních míst a v roce 2009 klesl HDP o 4 %. Průmyslová výroba se snížila na úroveň 90. let 20. století a počet nezaměstnaných dosáhl 23 milionů, což je 10 % výdělečně činného obyvatelstva EU. Tuto skutečnost zapříčinila především rozdílná struktura podniků spolu s nižším objemem investic do výzkumu, vývoje a inovací a dále také nedostatečné využívání informačních a komunikačních technologií. Zpráva konstatuje, že *„celosvětová poptávka po informačních a komunikačních technologiích představuje trh v hodnotě 2 bilionů euro, ale jen čtvrtina z toho pochází z evropských podniků. Evropa zaostává rovněž u vysokorychlostního internetu, což ovlivňuje její schopnost inovovat (zejména ve venkovských oblastech), u šíření znalostí přes internet a distribuce zboží a služeb přes internet.“*¹⁰

Krize trvající zhruba 2 roky silně postihla miliony občanů a odhalila některé zásadní nedostatky evropské ekonomiky. Evropská unie si klade v první řadě za cíl vymanit se z krize, ale i odolat tendencím o znovunastolení situace, jaká tu byla před krizí, neboť i před příchodem krize se mnoho oblastí Evropy v porovnání se světem

¹⁰ EVROPA 2020 : Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. s.12.

nerozvívělo dostatečně rychle. Mezi konkrétní cíle, kterých by Evropská unie chtěla dosáhnout do roku 2020 patří následující body:

1. 75 % obyvatelstva ve věku od 20 do 64 let by mělo být zaměstnáno.
2. 3 % HDP Evropské unie by měla být investována do výzkumu a vývoje.
3. V oblasti klimatu a energie snížit emise skleníkových plynů o nejméně 20 % oproti úrovním roku 1990, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie v naší konečné spotřebě energie na 20 % a zvýšit energetickou účinnost o 20 %.
4. Podíl dětí, které předčasně ukončí školní docházku, by měl být pod hranicí 10 % a nejméně 40 % mladší generace by mělo dosáhnout terciární úrovně vzdělání.
5. Počet osob ohrožených chudobou by měl klesnout o 20 milionů.

Jednotlivé členské státy dostaly za úkol převést tyto cíle EU do podoby vnitrostátních cílů a směrů, a tím zaručit, že každý členský stát strategii Evropa 2020 přizpůsobí své konkrétní situaci.

5.1 Digitální agenda pro Evropu

Součástí první priority strategie EVROPA 2020 je i stěžejní iniciativa „Digitální agenda pro Evropu“, jejímž cílem je zajistit udržitelný hospodářský a sociální přínos jednotného digitálního trhu, založeného na rychlém a superrychlém internetu a interoperabilních aplikacích, se širokopásmovým připojením pro všechny obyvatele do roku 2013, s přístupem k výrazně rychlejšímu internetu (nad 30 Mb/s) do roku 2020 a s nejméně polovinou evropských domácností s internetovým připojením rychlejším než 100 Mb/s. Evropská komise ve strategii mimo jiné deklaruje, že bude pracovat na záměru vytvoření jednotného trhu pro internetový tj. digitální obsah a služby s vysokou úrovní důvěry, s jasně vymezenými právy a bude aktivně podporovat digitalizaci bohatého kulturního dědictví Evropy. Dále je nutné zajistit stabilní právní rámec, který bude stimulovat investice do otevřené a konkurenceschopné infrastruktury pro vysokorychlostní internet a do souvisejících služeb. Dalším důležitým krokem je reformovat fondy určené pro výzkum a inovace a zvýšit podporu v oblasti informačních a komunikačních technologií tak, aby mohly být posíleny technologicky silné stránky Evropy v nejdůležitějších strategických oblastech. Neméně důležitým cílem je i podpora přístupu a používání internetu všemi evropskými občany především prostřednictvím programů na podporu počítačové gramotnosti. Jednotlivé členské státy musí vypracovat

vnitrostátní operační strategie pro vysokorychlostní internet a zaměřit veřejné financování včetně strukturálních fondů na oblasti, které nejsou plně pokryty soukromými investicemi. Musí vytvořit právní rámec pro koordinaci veřejných prací, aby se snížily náklady na plošné zavedení sítí a podporovat rozmístění a využívání moderních, přístupných služeb na internetu (např. e-government, zdravotnické služby on-line, inteligentní domácnost, počítačové dovednosti, bezpečnost).

5.2 Podporou digitalizace kultury EU k posílení růstu

Dne 27. října 2011 bylo vydáno Evropskou komisí doporučení o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchování digitálních záznamů. Toto doporučení obsahově vychází ze zkušeností a práce vykonané v několika posledních letech v rámci iniciativy digitální knihovny. Hlavním poselstvím je podpora digitalizování, aby si Evropa udržela svoji vůdčí pozici na mezinárodním poli v oblasti kulturního a tvořivého obsahu a využila svůj bohatý kulturní materiál co možná nejlépe. Z tohoto důvodu je nutné, aby členské státy zvýšily investice do této oblasti, jinak hrozí, že kulturní a hospodářský přínos přechodu k digitalizaci se projeví na jiných kontinentech a nikoliv v Evropě. Primárním cílem těchto snah je, aby se evropské kulturní dědictví stalo ještě více dostupné široké veřejnosti a by se v Evropě podpořil rozvoj dalších tvůrčích odvětví. Digitalizovaný materiál by měl být přístupnější prostřednictvím digitální knihovny Europeana.

Místopředsedkyně Komise odpovědná za digitální agendu Neelie Kroesová uvedla: „*Evropa má pravděpodobně nejrozsáhlejší kulturní dědictví na světě. Nemůže si dovolit opominout příležitosti, které digitalizace nabízí, a pak se vyrovnávat s úpadkem kultury. Digitalizace přináší kulturu až do domácností občanů a je cenným zdrojem pro vzdělávání, cestovní ruch, hry, animace a tvůrčí odvětví jako celek. Díky investicím do digitalizace vzniknou nové společnosti a nové pracovní příležitosti.*“¹¹

Do popředí zájmu se kromě tolikrát již deklarovaného přístupu ke kulturnímu dědictví prostřednictvím informačních a komunikačních technologií dostává i nesporný

¹¹ KROESOVÁ, N. *Digitální agenda: Podporou digitalizace kultury EU k posílení růstu.*

Dostupné z WWW:

<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1292&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>>.

fakt, kterým je ekonomický zájem. Tvůrčímu odvětví v Evropě, které v současné době představuje 3,3 % HDP Evropské unie a 3 % pracovních míst v EU, to přinese obrovské ekonomické příležitosti.¹² Digitalizované materiály mohou být totiž využitelné i pro komerční účely a to i opakovaně. Jedná se například o tvorbu učebních a vzdělávacích materiálů, dokumentárních filmů nebo turistických aplikací. Digitalizace a širší přístup k neomezeným zdrojům vyžaduje nové obchodní modely, nový způsob práce, myšlení a nabízí ohromné ekonomické příležitosti, které jsou podmínkou dalšího rozvoje kulturních a tvůrčích schopností Evropy a zastoupení jejího průmyslu v této oblasti.

Evropská komise vyzývá ve svém doporučení členské státy, aby:

- Získaly pro zveřejnění na internetu více materiálů chráněných autorským právem a vytvořily právní rámec, který by umožnil digitalizaci ve větším měřítku a rovněž přeshraniční přístupnost děl, která se již nevydávají. K této problematice předložila Komise dne 24. května 2011 návrh směrnice o osiřelých dílech.
- Pro umožnění přístupu k veřejně dostupnému obsahu nepoužívala rušivých vodoznaků nebo jiných vizuálních ochranných opatření jako znaku vlastnictví nebo původu.
- Do roku 2015 zpřístupnily prostřednictvím Europeany 30 milionů objektů, včetně mistrovských evropských děl, která již nejsou chráněna autorským právem, a veškerý materiál digitalizovaný z veřejných finančních prostředků. Důraz je kladen na zvukový nebo audiovizuální materiál, neboť tento materiál je v současné době zastoupen pouze 2 % z celého obsahu Europeany.
- Posílily své strategie a upravily své právní předpisy, aby se zajistilo dlouhodobé zachování digitálního materiálu. Zpracovaly do svých právních předpisů výslovné ustanovení umožňující vícenásobné rozmnožování a migraci digitalizovaného kulturního materiálu prováděné veřejnými institucemi pro účely uchování a při plném respektování všech mezinárodních předpisů o právech duševního vlastnictví. I přes obrovský pokrok v této oblasti nejsou

¹² *Doporučení komise ze dne 27.10.2011 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchování digitálních záznamů.* Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recom28nov_all_versions/cs.pdf>.

v několika členských státech zavedeny jasné a úplné politiky týkající se uchování digitálního obsahu.

- Vypracovaly solidní plány svých investic do digitalizace a podpořily partnerství veřejného a soukromého sektoru, aby se tyto sektory o náklady na digitalizaci dělily. Využívaly pokud možno pomoci ze Strukturálních fondů EU ke spolufinancování digitalizační činnosti.
- Zřizovaly nebo posilovaly jednotlivá shromaždiště na vnitrostátní úrovni přispívající k obsahu Europeany z různých oblastí a přispívaly přeshraničním shromaždištím ve specifických oblastech nebo na specifická témata, což může vést k úsporám z rozsahu.
- Zajistily používání společných norem v oblasti digitalizace definovaných Europeanou ve spolupráci s kulturními institucemi za účelem dosažení interoperability digitalizovaného materiálu na evropské úrovni, jakož i systematického používání trvalých identifikátorů.
- Zajistily volnou dostupnost stávajících metadat získaných kulturními institucemi pro opětovné použití prostřednictvím služeb jako je Europeana a pro inovativní aplikace.
- Vytvořily plán komunikace pro zvýšení povědomí o Europeaně u široké veřejnosti a zejména ve školách, ve spolupráci s kulturními institucemi, které přispívají svým obsahem.
- Zajistily, aby nositelé práv dodávali díla knihovnám bez technických ochranných opatření či případně včetně technických prostředků tak, aby technická ochranná opatření nebránila dalším úkonům, které knihovny musí provádět s díly za účelem jejich uchování.
- Umožnění uchování webového obsahu pověřenými institucemi za použití technik pro shromažďování materiálu z internetu, jako je např. „web harvesting“¹³.

¹³ *Doporučení komise ze dne 27.10.2011 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchování digitálních záznamů.* Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recom28nov_all_versions/cs.pdf>.

Přehled počtu objektů, kterými by měly jednotlivé členské státy přispět do Europeany:

	Počet objektů v Europeaně	Orientační cíl pro rok 2015¹⁴
Rakousko	282 039	600 000
Belgie	338 098	759 000
Bulharsko	38 263	267 000
Kypr	53	45 000
Česká republika	35 490	492 000
Dánsko	67 235	453 000
Estonsko	68 943	90 000
Finsko	795 810	1 035 000
Francie	2 745 833	4 308 000
Německo	3 160 416	5 496 000
Řecko	211 532	618 000
Maďarsko	115 621	417 000
Irsko	950 554	1 236 000
Itálie	1 946 040	3 705 000
Lotyšsko	30 576	90 000
Litva	8 824	129 000
Lucembursko	47 965	66 000
Malta	56 233	73 000
Nizozemsko	1 208 713	1 571 000
Polsko	639 099	1 575 000
Portugalsko	28 808	528 000
Rumunsko	35 852	789 000
Slovensko	84 858	243 000
Slovinsko	244 652	318 000
Španělsko	1 647 539	2 676 000
Švédsko	1 489 488	1 936 000
Spojené království	944 234	3 939 000

Tab. č.1: Počet příspěvků jednotlivých členských států do Europeany. Zdroj: *Doporučení komise ze dne 27.10.2011 o dig. kultu. materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchování dig. záznamů* [online].

Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recom28nov_all_versions/cs.pdf>.

¹⁴ Orientační cílové hodnoty jsou vypočítány na základě a) počtu obyvatel a b) HDP. Pro státy, které své hodnoty již dosáhly nebo brzy dosáhnou, se výpočet zakládá na současném počtu objektů, kterými přispěly do Europeany, zvýšeném o 30 %.

6 Programy zajišťující financování projektů

Výše uvedené strategie určují směry a cíle jednotlivých členských států. Na tyto strategie následně navazují programy, ze kterých jsou čerpány finanční prostředky na uskutečnění deklarovaných cílů. V oblasti tvorby digitálního obsahu a aktivit s tím souvisejících se jedná především o programy eContent, eContentplus, eTen a Rámcové programy.

6.1 eTen

Program eTen byl klíčovým nástrojem Akčního plánu Evropské unie eEurope 2005 a jeho ukončení se datuje k 1.1.2007. Hlavním cílem byla podpora veřejně prospěšných informačních a elektronických služeb. Program byl rozvržen do těchto tématických oblastí:

- **E-government** - projekty zaměřené na rozšiřování účasti na demokratizačních procesech.
- **E-inclusion** - služby zaměřené na posilování evropského sociálního modelu, podpora překonávání kulturních bariér.
- **E-learning** - podpora multimédií a internetu, přístupu ke vzdělávání a k zvyšování jeho kvality.
- **Služby pro malé a střední podniky** - služby ulehčující účast podniků v tzv. e-ekonomice.

Program eTEN (dříve TEN-Telecom) poskytoval finanční pomoc konsorciím složeným z veřejných a soukromých organizací za účelem poskytování služeb v celé Evropské unii. Aktivity se zaměřovaly především na kritické ověřování a zahájení fáze provozu. Finanční podpora byla až 50 % nákladů na tržní prověření projektu, který prokazoval po technické a ekonomické stránce svoji proveditelnost a přínosy pro koncové uživatele. Dále pak až 30 % nákladů na prvotní nasazení při realizaci služby.

V rámci programu eTen byly financovány projekty **MICHAEL** a **MICHAEL Plus** (podrobné informací v kapitole 7.6). Projekt MICHAEL byl spuštěn v roce 2004 a byl především orientován na ukládání a on-line vyhledávání popisů informačních zdrojů ve francouzských, britských a italských institucích uchovávajících kulturní dědictví. Projekt MICHAEL plus běžel v letech 2006 – 2008 jako pokračování předchozího

projektu MICHAEL s tím, že byl rozšířen do 14 států Evropské unie. Hlavními cíli projektu byl jednoduchý, rychlý a bezplatný přístup k digitalizovanému kulturnímu dědictví ve formě národních portálů, on-line katalogů, resp. přímo digitálních galerií, muzeí, archívů a knihoven po celé Evropě.

6.2 eContent

Cílem programu eContent byla podpora rozvoje a využívání evropských digitálních materiálů v globálních sítích a podpora jazykové rozmanitosti v informační společnosti. Program trval čtyři roky počínaje 18. lednem 2001 s rozpočtem 100 milionů euro. Hlavním důvodem vzniku programu byla skutečnost, že evropským podnikům i občanům měl být umožněn přístup ke kvalitním digitálním materiálům evropského původu. Program také zahrnoval integraci tehdejších kandidátských zemí.

Program byl zaměřen na tři různé směry činností:

- **Podpora přístupu k informacím veřejného sektoru a jejich zvýšeného využívání.**
 - Experimentální ověřování produktů s přidanou hodnotou.
 - Zřizování evropských sbírek digitálních dat.
- **Podpora produkce jazykově a kulturně rozmanitých materiálů.**
 - Podpora nových partnerství a přijímání nových strategií pro podporu vícejazyčných a multikulturních digitálních obsahů.
 - Posilování jazykové rozmanitosti.
- **Opatření pro zvýšení dynamiky trhu s digitálními materiály.**
 - Překlenování rozdílů mezi průmyslem zaměřeným na digitální obsah a kapitálovými trhy.
 - Obchodování s autorskými právy mezi účastníky trhů s digitálním obsahem.
 - Vývoj a sdílení společné vize vývoje trhu s digitálním obsahem.

Z hodnotící zprávy¹⁵ vyplývá, že program přispěl ke zvýšenému využívání informací veřejného sektoru, k produkci jazykově a kulturně rozmanitých materiálů a podpořil činnosti, které by se za jiných okolností vůbec nebyly uskutečnily, anebo by proběhly pouze na vnitrostátní úrovni. Program dobře a účinně pronikl do přístupujících zemí, vhodně doplnil iniciativu e-TEN a dobře se sladil s akčním plánem eEurope. Výtka hodnotitelů směřuje do oblasti rozvoje synergií, kde byly shledány nedostatečné výsledky na úrovni programu. Hodnotitelé byli toho názoru, že hodnota propojení projektů nebyla dostatečně oceněna a že činnosti spojené s šířením a spojováním na úrovni programů byly nedostatečné. Relativně skromný rozsah intervence jinak úspěšného programu eContent tedy nebyl maximálně využit.

6.3 eContentplus

Na program eContent navázal program eContentplus. Jednalo se o čtyřletý program EU na roky 2005-2008, jehož cílem byla podpora zavádění nejnovějších moderních technických řešení za účelem zlepšení přístupnosti digitálních materiálů v mnohojazyčném prostředí. Program, jehož rozpočet činil celkem 149 mil euro, podporoval celoevropskou spolupráci v rámci knihovních fondů knihoven, sbírek muzeí a archivů a ochranu digitálních sbírek.

Tématicky se program eContentplus zaměřoval na tři oblasti:

1) Geografické informační systémy – GIS

V této oblasti stimuloval program agregaci stávajících vnitrostátních souborů dat do přeshraničních souborů, které sloužily k podpoře nových informačních služeb a produktů.

2) Vzdělávací obsah

Cílem v této oblasti bylo dosažení shody ohledně specifikací a standardů pro vzdělávací technologie napříč Evropou. Podpořená síť měla využívat již existujícího digitálního obsahu vytvářeného jak profesionálními institucemi, tak uživateli.

¹⁵ *Závěrečné hodnocení výsledků dosažených při provádění víceletého programu Společenství na podporu rozvoje a využívání evropských digitálních materiálů v globálních sítích a na podporu jazykové rozmanitosti v informační společnosti (eContent).*

Výsledkem projektů mělo být použití základního vzdělávacího obsahu v různých jazycích a v rozdílných vzdělávacích prostředcích. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že v rámci programu eContentplus je vzdělání chápáno velmi široce a zahrnuje jak formální, tak i neformální vzdělávání nebo celoživotní učení.

3) Kulturní a vědecký obsah (digitální knihovny)

Digitální knihovny představují v rámci programu eContentplus nejširší oblast podpory, která je velmi úzce spojena s Evropskou digitální knihovnou (European Digital Library - EDL), jenž byla z tohoto programu také financována (podrobné informace v kapitole 7.4.4. Evropská digitální knihovna).

Jednotlivé cíle programu v této oblasti byly definovány takto¹⁶:

Sítě pro osvědčené metody pro digitální knihovny, které měly dosáhnout interoperability v oblasti digitálního obsahu vlastněného kulturními institucemi (např. muzei, galeriemi apod.) a zajistit přístupnost obsahu prostřednictvím společného uživatelského rozhraní EDL.

Sítě pro osvědčené metody pro použitelnost a služby Evropské digitální knihovny měly zlepšit především využití a služby EDL v oblastech, jako je uživatelská přívětivost, důvěra či mnohojazyčný přístup. Výsledné řešení mělo podpořit společné uživatelské rozhraní EDL poskytující přístup k digitálním sbírkám vlastněným muzei, archivy či knihovnami napříč mnoha členskými zeměmi EU.

Cílené projekty pro kulturní obsah měly především doplnit EDL o vybraný kulturní obsah související se specifickými předměty zájmu široké veřejnosti. Výsledkem podpořených projektů bylo vyšší množství i kvalita tohoto obsahu přístupného přes EDL.

Cílené projekty pro vědecký / akademický obsah měly zlepšit rozšíření výsledků evropského výzkumu za pomoci přesvědčivých experimentů s otevřeným přístupem

¹⁶ *Financování z EU: eContentplus*. Dostupné z WWW:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/financovani-z-eu-econtentplus.aspx>>.

k digitálnímu vědeckému / akademickému obsahu včetně propojení tohoto obsahu. Výsledkem podpořených projektů byl digitální vědecký / akademický obsah ve vlastnictví různých subjektů, který umožňuje otevřený přístup bez ohledu na hranice mezi jednotlivými státy.

Tématická síť pro koordinaci a podporu Evropské digitální knihovny měla zavést do praxe provozuschopné řešení EDL a zvýšit povědomí o EDL tak, aby zúčastněné subjekty i široká veřejnost byli informováni o EDL a věděli, jak přistupovat či přispět k jejímu obsahu.

eContentplus byl společný program zemí střední Evropy Rakouska, České republiky, Maďarska a Slovenska. Zúčastněné země mohly tak zahájit spolupráci v oblasti digitálního obsahu. Finanční spoluúčast Společenství na nákladech na projekt byla závislá na jednotlivých aktivitách a pohybovala se v rozmezí od 50 % (cílené projekty) až po 100 % (tématické sítě). Možnost zapojit se do projektů za stejných podmínek jako členské státy měly i subjekty z Norska, Lichtenštejnska a Islandu. V případě uzavření smlouvy pak mohly finance z programu eContentplus čerpat i subjekty z kandidátských států: Turecka, Chorvatska a Makedonie. Subjekty z ostatních států se mohou projektů zúčastnit bez nároku na finanční podporu.

6.4 Program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií

Po roce 2008 byly aktivity financované v rámci programu eContentplus sloučeny do nového programu s názvem Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace - Program na podporu politiky informačních a komunikačních technologií (Competitiveness and Innovation Programme – ICT Policy Support Programme CIP ICT PSP). Program má naplňovat cíle obnovené Lisabonské strategie pro růst a pracovní místa, je otevřený na období 2007-13 a jeho rozpočet je přibližně 3,6 miliard euro. CIP ICT PSP je vyhlášován Evropskou komisí, žádosti jsou podávány v angličtině nebo francouzštině. Národním kontaktním místem v ČR je Technologické centrum AV ČR, které má pouze konzultativní funkci. Obecným cílem programu je stimulace nových sbližujících se trhů pro elektronické sítě a služby, mediální obsah a digitální technologie. Podporuje také modernizaci služeb veřejného sektoru, která zvýší produktivitu a zlepšení těchto služeb. V oblasti digitálního obsahu pokrývá program dvě

hlavní činnosti, kterými je zejména podpora dalšího vývoje Europeany a e-learningu. Pro tuto oblast je k dispozici 38 mil euro.

Specifické cíle programu v oblasti digitálního obsahu jsou definovány takto:

- Agregace obsahu do Europeany.
- Digitalizace obsahu Europeany.
- Zvyšovat povědomí o Europeaně a podporovat její využití.
- Urychlit zavádění e-learningových zdrojů prostřednictvím stimulace poptávky.

6.4.1 Agregace obsahu do Europeany

Cílem programu je obsahové rozšíření digitální knihovny Europeany. (Podrobné informace o Europeaně jsou uvedeny v kapitole č. 7.5 Europeana). Tento obsah může být tvořen všechny druhy dokumentů typu knihy, audiovizuální nebo multimediální materiál, fotografie, dokumenty ve sbírkách archivů, muzeí atd., které byly digitalizovány či již byly v digitálním formátu vytvořené. Obsah by měl představovat kulturní rozmanitost a bohatství Evropy. Podpora se zaměřuje na tyto činnosti:

- Agregace existujícího digitálního obsahu v oblasti kulturního dědictví z kulturních institucí (knihovny, archivy a muzea) a soukromých držitelů (např. vydavatelé) ve všech členských státech EU a přidružených zemí, s cílem jejich zpřístupní prostřednictvím Europeany.
- Přizpůsobení metadat a mapování s ohledem na požadavky Europeany.
- Zlepšení interoperability mezi systémy správy obsahu jednotlivých poskytovatelů dat a platformou Europeany.

Kvalita a množství digitálního obsahu a související metadata musí být poskytovateli zřetelně označeny a musí prokázat evropskou přidanou hodnotu. Obsah musí být přístupný na úrovni položek a projekty, které se zabývají pouze katalogy program nepodporuje. Důležité je ošetření obsahu v oblasti vlastnických práv případně licencí.

6.4.2 Digitalizace obsahu Europeany

Cílem podpory v této oblasti je opět rozšíření obsahové základy Europeany prostřednictvím cílených opatření v oblasti digitalizace a doplnění sbírek, které jsou již dostupné prostřednictvím této digitální knihovny. Obsah musí opět reprezentovat kulturní rozmanitost a bohatství Evropy. Materiál k digitalizaci bude vybírán na základě tematických přístupů a vybraná témata musí být v zájmu široké veřejnosti a nikoli omezena pouze na určitou skupinu či specialisty. Výsledný doplňující obsah by měl být k dispozici pro občany prostřednictvím Europeany. Obsahu, který bude digitalizován může opět pocházet z různých druhů dokumentů (např. knihy, audiovizuální, zvukové, archivní záznamy, muzejní sbírky, apod.) a měl by být v držení kulturních institucí z různých evropských zemí i jiných zemí účastnících se programu. Přednost bude mít digitalizace mistrovských děl evropského kulturního dědictví. Digitalizované sbírky budou dostupné na úrovni položek zdarma. Opět je povinností dodávat i metadata a mít vyřešena práva v oblasti duševního vlastnictví.

6.4.3 Zvyšování povědomí o Europeaně a podpora jejího využití

Cílem dalších aktivit je zvyšování povědomí o Europeaně a podpora jejího dalšího používání. Podporovány budou následující aktivity:

- Informační kampaň za účelem zviditelnění Europeany mezi nejširší veřejností, podpora využívání obsahu knihovny pro výzkum, vzdělávání a volný čas, podpora kulturních institucí k poskytování obsahu.
- Zajištění centrálního místa pro uživatele, které bude řešit jejich otázky, uživatelský komfort, zlepšovat funkčnost systému, zajišťovat vícejazyčný přístup. Aplikace a mechanismy by měly podpořit interaktivitu uživatelů, aby se aktivně podíleli na rozvoji webu.
- Informační kampaň by měla integrovat vhodnou kombinaci nástrojů, přístupů a prostředků, včetně pokročilých webových řešení s cílem maximalizovat dopad na cílové uživatele při minimálních nákladech. Konsorcium pracující na informační kampani by mělo zahrnovat všechny zúčastněné strany tj. média,

organizace, poskytovatele obsahu a uživatele. Dále musí prokázat schopnost zvýšit povědomí o Europeně ve všech členských státech EU a přidružených zemích. Navrhovatelé musí předložit analýzu poptávky a uživatelů a potřeby uživatelů by měly být ve středu zájmu. Výsledné řešení by měly být testovány a ověřeny s uživateli v reálném životě.

6.5 E-learning

Na oblast e-learningu je vyčleněno 8 mil euro. Primárním cílem je urychlení zavádění e-learningových nástrojů a to zejména s ohledem na zlepšení jejich využití a začlenění do národních vzdělávacích programů. V této souvislosti je nutné stimulovat poptávku mezi uživateli (např. učitelé, rodiče, žáci) a sledovat dopad tohoto přijetí v různých zemích.

Podpora bude věnována následující akce:

- Vznik a vývoj vícejazyčného portálu, kde učitelé, žáci a rodiče budou získávat, diskutovat a zlepšovat e-learningové nástroje, stimulovat inovační vývoj prostředků, testovat využití těchto zdrojů v reálném nastavení a zjišťovat osvědčené postupy použití. Tento přístup by měl podpořit digitální technologie, komunikaci, spolupráci, řešení problémů a kreativitu. Příspěvodatelem mohou být komerční tvůrci obsahu, stejně tak i uživatelé. Výše uvedené kroky by měly začlenit různé testovací scénáře z různých zemí a měly být podpořeny prostřednictvím sítě národních skupin.
- Zajistit výměnu osvědčených postupů a motivovat vybrané skupiny uživatelů (učitelé, žáci a rodiče) k používání e-learningového obsahu a nástrojů. Např. stimulovat učitele k organizování e-learningové výuky a vytváření atraktivních e-learningových kiosků.

Řešitelé projektu by měli zahrnovat a sdružovat zástupce všech zainteresovaných subjektů – školy, učitele, vzdělávací organizace, skupiny pedagogů, vnitrostátní orgány, poskytovatele obsahu, vydavatele, rodiče a žáky. E-learningový portál by měl být navržen na základě solidní analýzy motivačních faktorů cílových uživatelů a poskytovatelů obsahu. To by mělo umožnit uživatelům identifikovat a diskutovat o významu e-learningových zdrojů v rámci národních vzdělávacích cílů, jejich očekávané

přínosy (vzdělávací potřeby a výsledky) a jejich skutečné použití. Portál by měl být naplněn v rané fázi s významným množstvím e-learningových zdrojů, které pokrývají širokou škálu témat. Tyto prostředky by měly představovat kritické množství potřebné pro sledování dopadu, s ohledem na jejich trvale udržitelnou integraci do různých výukových metod, úroveň vzdělání a učebních osnov, stejně jako rozdíly v přístupu k počítačovému vybavení.

6.6 Rámcové programy

Rámcové programy (RP) Evropské unie jsou hlavním nástrojem podporujícím vytvoření evropského výzkumného prostoru. Obecně mají Rámcové programy v Evropě dlouholetou tradici. 1. Rámcový program byl zahájen v roce 1983 a připravil i tzv. nepřímé aktivity - specifické programy. Postupně byly organizovány další Rámcové programy, jejichž význam, objem finančních prostředků a rozsah zaměření se postupně zvětšoval. Přelomem bylo vyhlášení 4. Rámcového programu 1994 - 1998 a 5. Rámcového programu 1998 - 2002, které přinesly do evropského výzkumu vysokou kvalitu. Česká republika se zapojila do spolupráce v rámci 3. RP.

Ve srovnání s předchozími rámcovými programy došlo v 6. RP (2002-2006) k významným změnám zejména co se týče velikosti, zaměření a nástrojů vytvořených k realizaci programu. Hlavní aktivity 6. RP zapojovaly široké spektrum odborníků a byly orientovány na tzv. Integrované projekty a Síť excelence. Důraz byl kladen na zapojení malých a středních podniků do projektů. 6. RP program měl 7 hlavních priorit a 2. prioritou nesla název Technologie informační společnosti a zaměřovala se především na realizaci evropské politiky v oblasti tvorby znalostní společnosti a akčního plánu eEurope. Dlouhodobý a střednědobý výzkum zaměřený na začlenění informačních technologií do běžného života každého občana a posílení konkurenceschopnosti evropského výzkumu. Jednalo se konkrétně o tyto priority:

V oblasti společensko-ekonomických problematik:

- Důvěra v elektronické operace a jejich bezpečnost.
- Obklopující inteligence a začlenění IT do běžného života.
- Elektronické obchodování, administrativa, výuka, péče o zdraví, bezpečnost opravy, způsob práce.

- Komplexní informační systémy.

V oblasti vývoje technologických stavebních bloků:

- Komunikační infrastruktury a softwarové technologie.
 - Nanosystémy.
 - Inteligentní rozhraní.
- Systémy pro zpracování informací.

V oblasti výzkumu nových technologií a principů:

- Nové vědy a technologické oblasti mající vztah k IKT.

Na 6. Rámcový program plynule navázal 7. Rámcový program. Tento program bude trvat po dobu sedmi let počínaje rokem 2007 a jeho celkový rozpočet činí více než 50 miliard euro. 7. RP program se skládá ze čtyř programů, které odpovídají hlavním cílům evropské výzkumné politiky. Jedná se o tyto programy:

- Spolupráce – zaměřeno na potřeby evropské společnosti a průmyslu.
- Myšlenky – cílem je posílit excelenci a dynamiku evropského výzkumu.
- Lidé – zaměřeno na rozvoj lidských zdrojů ve všech vědních oborech.
- Kapacity – tvorba nových a podpora existujících výzkumných kapacit a výzkum ve prospěch malých a středních.

V rámci programu Spolupráce, který je rozpočtově největší, je podporována spolupráce průmyslové a akademické sféry v mezinárodních výzkumných projektech v deseti tématických oblastech. Do této části jsou také zahrnuty informační a komunikační technologie. V rámci předkládaných projektů je podporováno mimo jiné použití digitálního obsahu ve vzdělávání i zachování kulturního dědictví. Technologická část programu řeší budoucnost internetu a komunikací, rozpoznávací systémy a nové generace robotů a součástkové základny. Oblast věnovaná informačním a komunikačním technologiím se konkrétně jmenuje „Technologie pro digitální obsah a jazyky“ a zaměřuje se zejména na tyto aktivity:

- Usnadnění a urychlení tvorby kvalitního obsahu a inovativních služeb malým a středním podnikům, snížit náklady na bariéry s tím spojené.
- Umožnění přístupu a využívání on-line obsahu a služeb i přes jazykové bariéry.
- Zajištění spolehlivosti získávání a využívání digitálních zdrojů mezi aplikacemi.
- Podporu analýzy dat, s ohledem na tempo růstu datových toků.

6.7 Culture 2007

Program Culture 2007 je program Evropské unie pro částečné financování především mezinárodních projektů z oblasti kultury. Program je koncipovaný na období 2007–2013 a jeho hlavním cílem je povznést kulturní oblast sdílenou Evropou založenou na společném kulturním prostoru a to prostřednictvím rozvoje kulturní spolupráce mezi tvůrci, kulturními aktéry a kulturními institucemi v zemích účastnících se programu, s cílem podpořit vznik evropského občanství. Program vyplývá z článku 167 Lisabonské smlouvy, který stanoví, že Evropské společenství bude přispívat ke kulturnímu rozkvětu členských států, bude respektovat jejich národní a regionální rozmanitost a zároveň zviditelní společné kulturní dědictví.¹⁷

Program je rozdělen do tří specifických cílů:

- Propagace nadnárodní mobility kulturních aktérů.
- Podpora nadnárodní mobility uměleckých děl a kulturních produktů.
- Podpora mezikulturního dialogu.

Obecné a specifické cíle jsou naplňovány prostřednictvím akčních linií programu:

- **1. linie:** podpora kulturních projektů (dlouhodobé a krátkodobé projekty, literární překlady, spolupráce se třetími zeměmi, podpora evropských festivalů).
- **2. linie:** podpora subjektů aktivních v oblasti kultury na evropské úrovni (sítě, vyslanci, platforma strukturovaného dialogu).
- **3. linie:** podpora studií, analýz, sběru a šíření informací v kulturní oblasti.

¹⁷ Program EU Culture. Dostupné z WWW: < <http://www.programculture.cz/cs/o-programu> >.

Program Culture 2007 podporuje pouze mezinárodní projekty (výjimku tvoří literární překlady, na něž se nevztahují žádná kritéria pro mezinárodní spolupráci) ze všech uměleckých oblastí. Jedná se především o výtvarné umění, scénická umění, literaturu včetně kulturního dědictví, jedinou výjimku tvoří oblast audiovizí. Mezi konkrétní akce je možné zařadit:

- Představení a výstavy jako výsledky evropské spolupráce.
- Akce povzbuzující mobilitu umělců a dalších kulturních aktérů.
- Školení a akce zaměřené na výměnu know-how, dovedností, zkušeností a příkladů dobré praxe.
- Kulturní a umělecké akce podporující mezikulturní dialog.
- Akce zaměřené na propagaci evropské kultury ve třetích zemích.
- Použití nových technologií v průběhu tvorby nebo řízení.
- Rozvoj a propagaci kulturní spolupráce na evropské úrovni a další.

Program cílí na podporu napříč jednotlivými obory a podporuje spolupráci mezi nejrůznějšími kulturními aktéry. Žadatelé musí být veřejnými nebo soukromými právníckými osobami, jejichž hlavní činnost spočívá v oblasti kultury a jejichž sídlo se nachází v jedné ze zemí, které se účastní programu. Žadatelé mohou být např. města, školy, knihovny a kulturní organizace nejrůznějšího typu, jejichž projekt je čistě neziskový a podporuje kreativitu, inovace a při danou hodnotu z evropského hlediska. Mezi podpořenými projekty je celá řada projektů předložených různými knihovnami z Evropy zaměřujících se na zviditelnění svých sbírek včetně digitalizace části fondů, tvorbu elektronických a virtuálních knihoven, výstavy, vernisáže a celá řada dalších rozmanitých aktivit.

7 Aktivity Evropské unie v oblasti knihovnictví

V předchozích kapitolách bylo uvedeno stručné představení jednotlivých strategií a programů finanční pomoci Evropské unie se zaměřením na oblast podpory tvorby informační společnosti. Následující kapitoly jsou zaměřeny na konkrétní cíle, projekty a pokroky, které se týkají oblasti knihoven a dalších kulturních a vzdělávacích institucí se zaměřením na současný trend v oblasti knihoven a tím je digitalizace jednotlivých sbírek.

7.1 Digitální knihovny

V podkapitole č. 4.3 Inkluzivní společnost je zmíněna tzv. Iniciativa digitální knihovny, jejíž cílem je vytváření jednodušších evropských informačních zdrojů a jejich využití v on-line prostředí. Pojmem digitální knihovny jsou označovány organizované sbírky digitálního obsahu zpřístupněné veřejnosti. Dle přesné citace termínu digitální knihovna z České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) se pod tímto pojmem konkrétně rozumí *„Integrovaný systém zahrnující soubor elektronických informačních zdrojů a služeb umožňující získávání, zpracovávání, vyhledávání a využívání informací v tomto systému uložených. Digitální knihovny jsou zpřístupňovány prostřednictvím počítačových sítí. Účelem budování digitální knihovny je poskytnout uživatelům možnost jednotného přístupu k digitálním anebo digitalizovaným dokumentům, případně i k sekundárním informacím o tištěných primárních zdrojích, uložených ve fondu knihovny.“*¹⁸

Sbírky mohou obsahovat digitalizovaný materiál, například digitální kopie knih a jiných fyzických materiálů z knihoven a archivů, či jsou založeny na informacích, které již byly v digitálním formátu vytvořeny. Jedná se především o případ vědeckých informací, kdy jsou v digitálních úložištích uloženy digitální publikace a obrovské množství informací. Iniciativa pokrývá obě možnosti, tedy jak digitalizovaný, tak digitální materiál.

¹⁸ KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV). Dostupné z WWW:

<http://aleph.nkp.cz/F/AHMA5SPH7I54MJAUQDGIXGXDHBCA4LXVLBP25NMB91H4K6AL8L-48423?func=full-set-set&set_number=045516&set_entry=000001&format=999>.

Jako základ pro využití potenciálu digitálních technologií a pro zajištění širokého a snadného přístupu k informacím, je nutné zajistit:

- On-line dostupnost pro maximalizaci přínosů, které mohou občané, výzkumní pracovníci a podniky z informací získat.
- Digitalizace analogových sbírek pro jejich širší využití.
- Uchování a ochrana pro budoucí generace, aby se vzácný obsah neztratil.

7.2 Dostupnost kulturního dědictví on-line

Tato oblast představuje nové výzvy a úkoly pro knihovny, archivy a muzea, neboť právě tyto instituce disponují obrovským množstvím materiálů. Kulturní bohatství ve formě monografií, periodik, filmů, fotografií a map představuje bohatou historii a tradici Evropy a její kulturní a jazykovou rozmanitost. On-line podoba těchto informací umožní lépe poznat tradice a kulturu vlastního národa, ale i historii a tradici různých kultur a jazyků. Tyto informace neposlouží pouze při studiu, ale také při práci či pro vlastní potěchu a zábavu. Potenciál knihoven není pouze v předávání kulturních tradic, ale jedná se také o významné hospodářské odvětví, které zaměstnává tisíce zaměstnanců. V případě, že dojde k digitalizaci většiny zdrojů, je možné využít tento potenciál i v ostatních sektorech a službách. Bohaté informační zdroje najdou uplatnění např. v oblasti cestovního ruchu či vzdělávání, vytvoří tak přidanou hodnotu pro spotřebitele a pomohou generovat nové služby a produkty.

V řadě případů nejde v rámci digitalizace pouze o on-line dostupnost dokumentů, ale také o zachování dat, neboť původní nosiče informací podléhají degradaci a svému stáří. V těchto případech hrozí úplná ztráta informací a digitalizace je jednou z cest jak tomu zabránit. V současné době se nejedná pouze o historické tisky a rukopisy, ale také i o audiovizuální materiály či digitální informace uložené v zastaralých formátech na nosičích, které nejsou současnými technologiemi čitelné. I pro tyto dokumenty je digitalizace cestou přežití. Danou situaci dokládá i následující citace: *„Průzkum v deseti nejvýznamnějších rozhlasových a televizních archivech našel 1 milion hodin filmů, 1,6 milionu hodin videozáznamů a 2 miliony hodin audiozáznamů. Celkový objem materiálů přechovávaných v Evropě je pravděpodobně 50krát větší. Většinou jde o původní a analogový materiál. 70 % materiálu je ohroženo, neboť se*

rozpadá, je křehký nebo je uložen na zastaralých médiích. Evropské audiovizuální archivy každoročně ztrácí 10 000 hodin z nejstarších částí svých sbírek. ¹⁹

Digitalizace probíhá v současné době ve všech zemích Evropské unie, ale práce postupují pomalu s různorodými výsledky. Na celý proces má vliv řada faktorů, mezi které patří především finanční otázky. Digitalizace je drahá a velmi pracná. Pro řadu institucí není možné investovat značné sumy do digitalizace celého fondu, proto se vybírají jen určité části fondu, které projdou procesem digitalizace přednostně. Dalším aspektem je dělba a organizace práce. Není nutné digitalizovat stejné sbírky vícekrát. Předpokladem je dobrá spolupráce jednotlivých institucí na národní i mezinárodní úrovni, k čemuž je nutná dlouhodobě organizovaná a dobře koordinovaná spolupráce. S tím také souvisí organizační změny v jednotlivých institucích a odborné zvyšování kvalifikace zúčastněných pracovníků.

7.3 Problémy uchování digitálního obsahu

Klíčovou roli v procesu digitalizace hraje digitalizační technika. Prudký rozvoj informačních a komunikačních technologií způsobuje rychlé zastarávání HW a SW a otázkou zůstává, zda dokumenty čitelné dnes bude možné prohlížet na počítači i za 20 let. Digitalizace bez řádné strategie může tedy vést ke ztrátě dat a zmaření veškerých investic. Také se mění uživatelské požadavky a je možné, že postupem času budou mít lidé mnohem vyšší uživatelské nároky na vyhledávání a současné systémy nebudou vyhovovat. Do popředí zájmu se nadále dostávají otázky ochrany digitálních dat, jak zabránit migraci dat, jak se účinně bránit proti virům či úmyslné lidské manipulaci s daty. Nezanedbatelným problémem je také neustále narůstající objem dat, který je potřeba někde ukládat a efektivně spravovat, což vyžaduje vysoké finanční investice.

V současné době mají zainteresované subjekty zatím málo zkušeností s celým procesem digitalizace, disponují omezenými finančními prostředky a problémy s uchováním digitálních dat řeší pouze omezeně. Teprve se formuje jasná politika v rámci Evropské unie, co se týče uchování digitálních záznamů, a jednotlivé státy zatím využívají své vlastní národní plány, které se v mnohém liší a mají tendenci se spíše zaměřovat na ochranu ohroženého analogového materiálu.

¹⁹ *i2010: Digitální knihovny*. Dostupný z WWW:
<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus51/digitalni_knihovnyEU.htm>.

Celá řada otázek zůstává i v oblasti legislativy, a to především s ohledem na ochranu duševního vlastnictví jednotlivých autorů děl. Problémy se také týkají povinné kopie digitálního materiálu a rozdílnost právních předpisů v jednotlivých členských státech. Řada rozporů vzniká v rámci opatření pro technologickou ochranu, která zabraňují kopírování nebo systémů správy digitálních práv, která omezují přístup k digitálnímu materiálu. Takové materiály nesplní svůj užitečný účel, pokud původci informací nedají k dispozici i nechráněné kopie.

7.4 Projekty Evropské unie v oblasti digitalizace

Přesto, že každý členský stát má své vlastní národní plány v oblasti digitalizace a uchování digitálního obsahu, existují oblasti, kde byla započata spolupráce na evropské úrovni. Důležitost digitalizace uznala Evropská komise již v akčním plánu eEurope, který dal podnět ke vzniku tzv. lundským zásadám. Tento historický mezník se odehrál již v roce 2001, kdy Evropská komise zorganizovala expertní setkání zástupců všech členských států ve švédském Lundu. Závěry a jednotlivé cíle diskutované na tomto setkání byly formulovány do tzv. lundského akčního plánu. Hlavním mottem tohoto dokumentu se stal úkol vytvořit v členských státech koordinovaný systém pro programy digitalizace, který by umožnil, aby evropské kulturní dědictví nebylo jenom digitalizované, ale aby bylo i viditelné a dostupné. Společné úsilí členských států vyústilo v řadu projektů, ve kterých za pomoci nových informačních a komunikačních technologií začalo postupně docházet k zpřístupnění kulturního dědictví Evropy. Projekty na podporu spolupráce mezi národními knihovnami v Evropě se vyvinuly od výměny katalogových záznamů až po projekt s názvem Evropská knihovna.

Projekt **Evropská knihovna** vznikl na základě několika po sobě jdoucích dílčích projektů s historií psanou téměř od roku 1997. Jedná se následující projekty v chronologickém pořadí:

- GABRIEL
- TEL
- TEL-ME-MORE
- EDL
- TEL Plus
- FUGAMA

7.4.1 GABRIEL

Název GABRIEL pochází ze zkráceného označení celého názvu GATeway and BRIdge to Europe's National Libraries. Projekt byl započat už v roce 1997 a ukončen v roce 2004. Jak už název napovídá jednalo se o společný portál národních evropských knihoven. Do projektu bylo celkem zapojeno 43 národních knihoven ze 41 zemí. Internetové stránky společného portálu byly k dispozici v angličtině, němčině a francouzštině. Stránky obsahovaly informace o přístupu a otevírací době, funkcích a historii knihovny, dále pak informace o sbírkách, on-line přístupu prostřednictvím OPAC a specializovaných webových službách jednotlivých knihoven. GABRIEL také disponoval ústředním vyhledávačem, který umožňoval vyhledávat současně ve všech národních knihovnách. Výsledky projektu byly zahrnuty do následujícího projektu, kterým byl TEL Project neboli The European Library (Evropská knihovna).

7.4.2 Evropská knihovna

Projekt Evropská knihovna byl zahájen 1. února 2001, trval 3 roky a byl dotován v rámci 5. Rámcového programu Evropské unie. Cílem projektu bylo vytvoření profesionálního systému pro jednotný přístup ke kulturnímu dědictví jednotlivých národních knihoven tak, aby informovaný občan mohl přes internet vyhledávat nejen ve sbírkách národní knihovny, ale i ve sbírkách ostatních knihoven a to v rámci jednoho vyhledávání. Evropská knihovna je branou ke sbírkám evropských národních knihoven. Umožňuje jednoduchou a účinnou cestu, jak se dostat k velmi kvalitním informačním zdrojům z různých oborů a otevírá svět znalostí, informací a kultury ze všech evropských národních knihoven.

V současné době je Evropská knihovna webovou službou, která nabízí přístup ke zdrojům 48 národních knihoven v Evropě (včetně Vatikánu) ve 35 jazycích. Zdroje této knihovny jsou jak klasické tak i digitální a obsahují knihy, časopisy, zvukové dokumenty a další sbírky. Portál Evropské knihovny nabízí zdarma vyhledávání a dodávání metadatových záznamů a digitálních dokumentů.

Práce na tvorbě Evropské knihovny byly započaty v roce 2001, kdy sdružení 9 národních knihoven a CENL (Konference evropských národních knihoven) začaly usilovat o vytvoření celoevropské digitální knihovny. V projektu byly zapojeny národní knihovny Finska, Německa, Itálie (Florence a Řím), Nizozemska, Portugalska, Slovinska, Švýcarska a Spojeného království. Původně se tyto organizace zaměřily na

zlepšení spolupráce v manipulaci s digitálními sbírkami a začaly sbírat podklady za účelem vytvoření systému pro přístup k hlavním sbírkám uloženým v evropských národních knihovnách. I když byl důraz kladen na digitální sbírky, nebyly vynechány ani ostatní tradiční dokumenty. Projekt si kladl za cíl umožnit jednotný způsob přístupu k tradičním i elektronickým formátům pro místní, ale i vzdálené uživatele a vyvinout technické základy pro udržitelnou celoevropskou digitální knihovnu založenou na distribuovaných digitálních sbírkách. Projekt byl úspěšně ukončen 31. prosince 2004.

7.4.3 TEL-ME-MORE

Na projekt TEL navázal nový projekt s názvem TEL-ME-MORE (The European Library – Modular Extension for Mediating Online Resources). Tento projekt byl zahájen v roce 2005 a ukončen v roce 2007. Projekt řídila Německá národní knihovna a nově se do něho zapojilo dalších 10 členských států EU. Celá akce byla financována v rámci 6. Rámcového programu a rozpočet projektu byl přibližně 1,4 mil euro. Projekt měl dva hlavní cíle:

- Podpořit deset národních knihoven z nových členských států, aby se připojily a staly se plnoprávními členy Evropské knihovny (včetně Národní knihovny ČR).
- Povzbudit a usnadnit účast organizací z nových členských států Evropské unie v projektech financovaných v rámci informačních technologií.

7.4.4 Evropská digitální knihovna

Práce na tvorbě Evropské digitální knihovny (EDL – European Digital Library) pokračovaly i v následujících letech 2006-2008. Východiskem se staly dosažené výsledky z projektu Evropská knihovna. Nový projekt EDL byl financován Evropskou komisí v rámci programu eContentplus (oblast kulturního a vědeckého obsahu) a byl taktéž koordinován Německou národní knihovnou. Tato iniciativa vznikla na žádost komisařky pro informační společnost a média Vivien Redingové, která kladla důraz na důležitost digitalizace evropského kulturního obsahu a jeho zpřístupnění pomocí internetu. Projekt měl několik cílů:

- Integrovat bibliografické katalogy a digitální sbírky národních knihoven Belgie, Řecka, Irska, Islandu, Lichtenštejnska, Lucemburska, Norska, Španělska a Švédska do Evropské knihovny.
- Zlepšit přístup k portálu Evropské knihovny a rozvíjet jeho mnohojazyčnost.
- Zahájit spolupráci mezi Evropskou knihovnou a dalšími kulturními organizacemi, rozšířit marketingové a komunikační aktivity Evropské knihovny.
- Využít svých zdrojů a vlivu při řešení otázek dostupnosti digitálního obsahu v návaznosti na sdělení „i2010 - Digitální knihovny“ a podpořit spolupráci mezi Evropskou knihovnou a dalšími poskytovateli obsahu.

EDL projekt měl celkový rozpočet 2,114 milionů euro, z toho 1 milion euro byl příspěvek z programu eContentplus. Projekt byl zahájen v září 2006 a byl dokončen v únoru 2008.

7.4.5 TELplus

Projekt TEL plus byl další projekt financovaný Evropskou komisí a to také z programu eContentplus. Koordinátorem byla Národní knihovna Estonska. Jednalo se o dvouletý projekt vymezený rokem 2007-2009. Hlavním cílem bylo zlepšit služby Evropské digitální knihovny prostřednictvím umožnění vícejazyčného vyhledávání, vytvoření 20 miliónů stran dosažitelných pomocí OCR a vylepšení dostupnosti jejího obsahu pomocí protokolu OAI MPH. Do projektu byla začleněna i Národní knihovna České republiky, jejímž úkolem bylo vytvořit 2 400 000 OCR stran periodik a monografií tištěných švabachem i latinkou. Projekt TELplus je považován za další stavební kámen pro vytvoření Europeany – tj. digitální knihovny, která spojuje evropské knihovny, muzea a archívy. Do projektu bylo zahrnuto několik zainteresovaných stran z oblasti, kultury, vzdělání, průmyslu, veřejného sektoru, vládních úřadů i výzkumníků a veřejnosti. Projekt TELplus měl celkový rozpočet 6 501 714 euro, příspěvek z programu eContentplus činil 3 250 857 euro.

7.4.6 FUMAGABA

Zatím poslední z celé série projektů směřujících k vytvoření Evropské digitální knihovny je projekt FUMAGABA (2008-2009). Tento projekt má za cíl integraci sbírek z 8 národních knihoven východní Evropy. Jedná se o národní knihovny Makedonie, Ukrajiny, Moldávie, Albánie, Gruzie, Arménie, Bosny a Hercegoviny a Ázerbajdžánu. Partneři projektu FUMAGABA jsou členy CENL. Projekt vznikl za finanční podpory Švýcarské agentury pro rozvoj a spolupráci a za podpory Švýcarské národní knihovny. Sbírky z výše uvedených knihoven byly pro evropské koncové uživatele poměrně neznámé, protože doposud neexistovala žádná spolupráce s danými knihovnami a Evropskou knihovnou. Uživatelé přicházeli o zajímavé materiály a kulturní bohatství východních národů. Projekt FUMAGABA také poskytl vynikající příležitost knihovnám z východních zemí k propagaci jejich činnosti a sbírek. V rámci projektu bylo plánováno vylepšení uživatelského rozhraní Evropské digitální knihovny, podpora standardizace metadat, protokolů a rozvoj vícejazyčných kapacit portálu. Dále si projekt kladl za cíl podpořit a zvýšit využití a povědomí o rozšířených službách Evropské knihovny nejen v cílových zemích, ale i na celém světě. Projekt FUMAGABA je také součástí nového konceptu evropské digitální knihovny Europeany a přispívá k řešení problému a otázek spojených s touto novou politicko-spoločenskou vizí.

7.5 Europeana

Europeana byla spuštěna 20. listopadu 2008 s cílem zpřístupnit veřejnosti evropské kulturní a vědecké dědictví. Tento projekt je financován z prostředků Evropské komise v rámci programu eContentplus a sídlí v Královské knihovně Nizozemska. Důležité je zmínit, že Europeana funguje nezávisle na projektu Evropské knihovny, která je největším přispěvovatelem digitalizovaných objektů z národních knihoven do Europeany, a která funguje jako poradce při organizačních a odborných problémech při tvorbě Europeany. Europeana na rozdíl od Evropské knihovny umožňuje lidem objevovat digitální zdroje nejen z národních knihoven, ale i z evropských muzeí, knihoven a archivů včetně audiovizuálních sbírek. Podporuje objevování a propojování ve vícejazyčném prostoru, ve kterém je možno nechat se inspirovat a sdílet bohatost a rozmanitost evropského kulturního a vědeckého dědictví.

V současné době obsahuje Europeana cca 20 milionů položek z 1 500 institucí z více než 32 zemí. Kromě renomovaných jmen jako jsou Britská knihovna v Londýně, Rijksmuseum v Amsterdamu a Louvre v Paříži se jedná i řadu menších institucí z celé Evropy. Propojení všech těchto sbírek umožňuje prozkoumat historii Evropy od starověku až po dnešek. Pro uživatele je velmi příjemné, že se jedná o jednotný přístupový bod k veškerému digitalizovanému evropskému kulturnímu dědictví. Europeana je portál, tudíž ve většině případů je uživatel odkázán na původní zdroj, nicméně při hledání jednotlivých objektů není nucen primárně pátrat po tom, kde jsou reálně uloženy. Zkoumaný objekt je vždy propojen s původním zdrojovým materiálem, takže je jeho autenticita vždy zachována. Tyto objekty zahrnují:

- Obrazy - malby, kresby, mapy, fotografie a obrázky muzejních předmětů.
- Texty - knihy, noviny, dopisy, deníky a archiválie.
- Zvukové materiály - hudba a mluvené slovo z válečků, pásků, desek a záznamů rozhlasového vysílání.
- Videá - filmy, filmové týdeníky a záznamy televizního vysílání.

Europeana nefunguje pouze jako internetový portál, který slouží jako interface k milionům knih, obrazů, filmů, sbírkových předmětů a archivních záznamů, ale je také důležitou platformou pro výměnu poznání, která podporuje spolupráci mezi knihovníky, správci sbírek, archiváři a tvůrčími průmyslovými aktivitami. Pro přenos dat z různorodých partnerských systémů byl ze začátku vyžíván protokol Z39.50. V současné době je preferován protokol OAI-PMH pro sklizení metadat a jejich agregaci do centrálního indexu.

7.5.1 Historie Europeany

Historie projektu Evropské digitální knihovny Europeany se začala psát v roce 2005. Čelní představitelé šesti evropských států (Francie, Španělsko, Polsko, Itálie, Maďarsko a Německo) napsali dopis Evropské komisi a navrhují vytvoření Evropské digitální knihovny. O dva roky později byly zahájeny práce na vytvoření prototypu, který byl spuštěn 20.11.2008 evropskou komisařkou pro informační společnost a média Viviane Redingovou a předsedou Evropské komise Josém Manuelem Barrosem. Portál vzápětí přestal fungovat v důsledku přetížení serveru mnohonásobnými přístupy. Po zvýšení kapacity serveru na čtyřnásobek byl v druhé polovině prosince 2008 provoz

obnoven. V první verzi byl přístupný zhruba milion již dříve veřejně dostupných digitalizovaných děl. Více než polovina z nich pocházela z Francie, 10 % z Velké Británie, 1,4 % ze Španělska. Jednou z mála přístupných českých položek byl Kodex Vyšehradský. V roce 2009 dosáhl počet digitálních materiálů v Europeana 5 milionů položek.

V roce 2010 navrhl Evropský parlament zvýšení počtu digitálních objektů v Europeana. Tento návrh byl jednomyslně schválen a v červenci dosáhl počet digitálních položek v Europeana 10 milionů. V roce 2010 přispívalo do Europeany více než 1 000 kulturních institucí s tím, že rozdíly mezi příspěvky jednotlivých států byly velmi rozdílné, což bylo a stále je předmětem kritiky Evropského parlamentu. V roce 2010 bylo v Europeana pouze 5 % všech digitálních knih, které jsou k dispozici. Téměř polovina (47 %) z nich pocházela z Francie, dalšími velkými přispěvateli bylo Německo (16 %), Nizozemí (8 %) a Velká Británie (8 %). Z právních důvodů nezahrnuje Europeana výtisky knih a ani osiřelá díla, jejichž autory nelze identifikovat. Poslanci Evropského parlamentu kritizují nerovnost příspěvků členských států, vyvíjí nátlak na jednotlivé členské státy, aby více spolupracovaly, urychlily digitalizaci a neomezovaly dostupnost materiálů na území své země. Také apelují, aby jednotlivé instituce poskytly více audio a video materiálu, s důrazem na ty, které podléhají rychlé degradaci.

Pro větší zviditelnění Europeany navrhuje poslanci reklamní kampaň s názvem "Připojte se k Europeana" a naléhají na Komisi a členské státy, aby přijaly veškerá nezbytná opatření, aby se o Europeana více vědělo a její obsah byl více využíván. Pozitivním příkladem je projekt nazvaný „První světová válka v každodenních dokumentech“. Do tohoto projektu digitální knihovny Europeana mohou občané přispívat svými osobními pamětihodnostmi z první světové války. V současné době tak získala Europeana již více než 25 000 příspěvků.

Europeana je také jedním z hlavních referenčních bodů pro vzdělávací a výzkumné účely. Ve zprávě bylo doporučeno vytvořit samostatný on-line prostor, kde by mohli uživatelé vytvářet svůj vlastní obsah. Dále zpráva klade důraz na to, aby portál bral v úvahu potřeby osob se zdravotním postižením. Zmíněno je také dodržování práv duševního vlastnictví a poslanci se shodují v názoru, že volně šiřitelné dílo v analogovém světě, bude ve veřejném vlastnictví i v digitálním světě, a to i po posunu ve formátu. Na druhou stranu chce Europeana nabídnout autorská práva jednotlivým

autorům prostřednictvím rozšířených kolektivních licencí nebo jiných subjektů kolektivního managementu. Komise podporuje záměr zavést jednoduchý a nákladově efektivní systém udílení práv v úzké spolupráci se všemi zúčastněnými stranami, i když digitalizace sama o sobě by neměla vést k tvorbě žádného nového autorského práva, ani by neměla podporovat privatizaci a omezení přístupu k veřejnému dědictví Evropy. Šíření znalostí na internetu by nemělo být ponecháno obchodním firmám. Poslanci žádají Komisi, aby zavedla legislativní návrh týkající se digitalizace, uchovávání a šíření osiřelých děl, aby skončila právní nejistota a aby byla vyvinuta evropská databáze těchto děl.

7.5.2 CARARE

CARARE je mezinárodní tzv. komunitární projekt s celkovým názvem Connecting ARchaeology and ARchitecture in Europeana. Cílem projektu je umožnit jednotlivým účastníkům, zástupcům institucí v oblasti památkové péče integrovat jejich data do portálu Europeana. Vzhledem k tomu, že se jedná o převod dat z databází různorodého obsahu a uspořádání, je nutné v rámci projektu vytvořit technické nástroje a pravidla, která tento převod umožní. Projekt je financován z Programu pro podporu politiky informačních a komunikačních technologií (ICT PSP), který je součástí Rámcového programu pro konkurenceschopnost a inovace pro období 2007 – 2013. Délka projektu je stanovena na dobu 3 let, od 1. 2. 2010 do 31. 1. 2013, zapojeno je 29 institucí z 20 evropských zemí, které vede dánská památková instituce Kulturarsstyrelsen (KUAS) spolu s britskou agenturou MDR Partners.

CARARE je jedním ze sady projektů, který se klade za cíl pomoci dalšímu rozvoji portálu Europeana zapojením dalších organizací odpovědných za průzkum, ochranu, informování a propagaci jedinečných archeologických památek, architektonicky významných budov, historických center měst a průmyslových památek světového, evropského a národního významu vedle existujících národních, regionálních a místních poskytovatelů obsahu. Takové zapojení přinese do portálu Europeana nejen bohatě rozmanitý obsah dat z oblasti archeologie a architektonického dědictví, ale také 3D a virtuální realitu. Projekt je navržen tak, aby zahrnoval a podporoval evropskou síť agentur a organizací pečujících o kulturní dědictví, archeologická muzea, výzkumné instituce a specializované digitální archivy v oblasti:

- Přizpůsobení digitálních dat z oblasti archeologie a architektonického dědictví tak, aby byla přístupná prostřednictvím portálu Europeana.
- Agregaci obsahu a poskytování informačních služeb.
- Umožnění přístupu k 3D a virtuální realitě v prostředí portálu Europeana.
- Vytvoření nových služeb pro uživatele internetu.

V současné době bylo vytvořeno metadatové schéma CARARE a stanoveny technické podmínky, tj. zřízení repozitáře na základě protokolu OAI PMH, výstup ve formátu XML a vytvořen webově dostupný nástroj pro mapování. Do projektu je zapojen i Národní památkový ústav České republiky.

7.6 Projekt MICHAEL a MICHAEL Plus

V rámci programu eTen vznikl projekt MICHAEL (spuštěn 2004), který byl orientován na ukládání a on-line vyhledávání popisů informačních zdrojů ve francouzských, britských a italských institucích uchovávajících kulturní dědictví. Platforma kulturního portálu byla vybudována ve Francii. V letech 2006-2008 navázal na výsledky předchozí práce projekt MICHAEL Plus, který byl rozšířen do České republiky, Finska, Maďarska, na Maltu, Německa, Nizozemska, Polska, Portugalska, Řecka, Španělska a Švédska. Tyto dva projekty byly úzce provázány. Jejich společným cílem byl rychlý, bezplatný přístup k digitalizovanému kulturnímu dědictví ve formě národních portálů, on-line katalogů galerií, muzeí, knihoven i archivů po celé Evropě. Projekty vybuodovaly mezinárodní vícejazyčné on-line služby, které umožňovaly uživatelům vyhledávat, prohlížet a zkoumat popisná data digitálních sbírek institucí z celé Evropy.

Konkrétní cíle projektu byly následující²⁰:

- Inventář evropského kulturního dědictví dostupný pro všechny země a poskytující přístup ke zdrojům kulturního dědictví.
- Nastavení udržitelnosti projektu pro jeho pokračování.
- Podpora a implementace na národní vládní úrovni.
- Metodologie a technická platforma, která usnadňuje následné zapojení nových národních instancí a tím nárůst obsahu a uživatelů.

²⁰ *Projekt MICHAEL*. Dostupné z <http://www.michael-culture.org/cs/about/project>.

Mezi technické výsledky projektu MICHAEL patří:

- Datový model MICHAEL pro inventáře vícejazyčného kulturního dědictví.
- Technická platforma založená na open source technologiích jako je Apache Tomcat, Cocoon, XtoGen, XML atd.
- Interoperabilita protokolů národních instancí za účelem harvestování do evropské služby.
- Evropský vyhledávací portál MICHAEL.
- Metodologie a model, který je snadno implementovatelný v dalších zemích.

8 Další evropské a světové projekty v oblasti digitalizace

Jak v Evropě, tak ve světě existuje celá řada dalších projektů zabývajících se digitalizací. Některé jsou zaměřeny úzce regionálně, v jiném spolupracují dvě a více zemí. Další se týkají pouze určitých témat, oborů či institucí nebo jsou vymezeny historicky. Zde uvádím ilustrativní výčet jednotlivých evropských i mimoevropských projektů:

Archives Hub

Archiv Hub je služba, která umožňuje jednotný přístup k popisu archivních fondů na univerzitách a vysokých školách po celém Spojeném království. Do archivu přispívá více než 140 institucí. Na webových stránkách jsou zdarma k použití informace týkající se celé řady oblastí výzkumu. Archiv je k dispozici na <http://archiveshub.ac.uk/>.

Codices Electronici Sangallenses

Virtuální knihovna opatství Sankt Gallen ve Švýcarsku poskytuje přístup k 60 digitalizovaným středověkým kodexům z knihovny opatství. Tato knihovna se svými 2100 rukopisy patří mezi nejstarší a nejvýznamnější rukopisné knihovny na světě. Celé opatství je od roku 1982 zapsáno v UNESCO na pozici světového kulturního dědictví. Cílem projektu „Kodexy Electronici Sangallenses“ (Digitální knihovna opatství St. Gallen) je zpřístupnit výběr rukopisů z knihovny přes virtuální knihovny. Knihovna je k dispozici na <http://www.cesg.unifr.ch/en/index.htm>.

DEA

On-line databáze digitalizovaných novin z Estonska z období 1821-1944. Data jsou k dispozici od roku 2003 a v současné době obsahuje databáze asi 360 000 stran digitalizovaných materiálů. Projekt byl sestaven ve spolupráci Národní knihovny Estonska a Archivní knihovny Estonského literárního muzea. Dokumenty jsou pouze v estonském jazyce. Databáze je k dispozici na <http://dea.nlib.ee/>.

Digitalisierte Zeitschriften

Jedná se o pilotní servis, který je součástí švýcarských elektronických akademických knihovnických služeb. Internetový portál je psaný v angličtině a je dostupný na <http://retro.seals.ch/digbib/home>. Portál poskytuje přístup k vybraným digitalizovaným vědeckým časopisům a v současné době obsahuje starší ročníky švýcarských matematických časopisů.

Digital Library of Malopolska

Digitální knihovna Malopolska nabízí přístup k nejdůležitějším publikacím o kulturním dědictví města Krakov a oblast Malopolska. Výběr zahrnuje díla umělců, vědeckých a vzdělávacích publikací, stejně jako virtuální výstavy dostupné z <http://mbc.malopolska.pl/dlibra?action=ChangeLanguageAction&language=en>.

Digital Library of Slovenia

Webový portál umožňující přístup k digitalizovaným zdrojům Slovinska, jako jsou časopisy, knihy, rukopisy, mapy, fotografie, hudba a podklady. Všechny kolekce jsou volně přístupné. Portál je k dispozici na <http://www.dlib.si/>.

Elektronische Zeitschriftenbibliothek

Elektronická knihovna časopisů je služba, která usnadňuje použití vědeckých časopisů na internetu. Nabízí rychlé, strukturované a jednotné rozhraní pro přístup k plnému znění jednotlivých článků. Tato služba je udržována Univerzitní knihovnou v Regensburgu na adrese:
<http://rzblx1.uniregensburg.de/ezeit/index.phtml?bibid=FHEF&colors=7&lang=en>.

Gallica

Gallica je digitální knihovna Francouzské národní knihovny pro vzdálené uživatele. Byla založena v roce 1997 a obsahuje zhruba 90 000 digitalizovaných svazků a 80 000 naskenovaných obrázků (ve francouzštině). Knihovna je k dispozici na <http://gallica.bnf.fr/>.

Hungarian National Digital Data Archive

Jedná se o státem financovanou iniciativu, jejímž cílem je zajistit přístup k maďarskému národnímu kulturnímu dědictví v digitální podobě. Součástí je také databáze údajů ministerstva financí a státní správy. Archiv je k dispozici na <http://www.nda.hu/hu>.

Memoria Slovaca

Tato služba poskytuje přístup k bibliografickým záznamům ve formátu MARC 21 a k digitálním materiálům, které se týkají Slovenského národního literárního muzea včetně galerie. Databáze obsahuje zhruba 15 000 uměleckých originálů. Portál je k dispozici na <http://www.memoria.sk/>.

Ze světových projektů lze uvést tyto:

Library and Archives Canada

Tato knihovna a archiv shromažďuje a uchovává kanadské dokumentární dědictví, které zahrnuje publikace, archivní záznamy, zvukové a audiovizuální materiály, fotografie, umělecká díla a také elektronické dokumenty včetně webových stránek. Knihovna je k dispozici na: <http://www.collectionscanada.gc.ca/index-e.html>.

Google Book Search

Nadnárodní společnost Google v současné době spolupracuje s několika velkými knihovnami, jejichž sbírky jsou součástí projektu Google Book Search. Cílem tohoto projektu je usnadnit lidem přístup k elektronickým textům jednotlivých knih při pečlivém respektování autorských a vydavatelských práv. Dokumenty v Google Book Search pochází ze dvou zdrojů: od vydavatelů a od knihoven. Služba umožňuje vyhledávání v rámci celého obsahu těch knih, které jsou k dispozici pro prohlížení. U knih, které jsou pod ochranou autorského zákona je umožněno prohlížení pouze několika stránek nebo v některých případech jsou k dispozici pouze bibliografické údaje a krátké úryvky. Více informací o projektu na <http://books.google.com/>.

Sudan Open Archive

Jedná se o digitální knihovnu s otevřeným přístupem vytvořenou ve spolupráci s institutem Rift Valley a Dětského fondu OSN UNICEF. Knihovna obsahuje asi 500 dokumentů o mezinárodní pomoci z operace Lifeline Súdán, materiály z oblasti životního prostředí a evidenci místního mírového procesu v Severním a Jižním Súdánu. Gramatika a slovníky súdánských jazyků, kulturních materiálů, dokumenty v arabštině a mapy budou přidány v budoucnu. Stránky digitální knihovny jsou v angličtině dostupné na <http://www.sudanarchive.net/>.

eIFL.net (Electronic Information for Libraries)

Tato nevládní organizace podporuje činnosti v oblasti digitálních knihoven v rozvojových a transformujících se zemích. Knihovnická konsorcia z 50 zemí se účastní společných programů a vyjednávání o cenově dostupných přístupu k licencovaným zdrojům, podporují volnou dostupnost časopisů, vytváření institucionálních repozitářů, dostupnost open source softwaru pro knihovní aplikace a lobují za spravedlivá práva ohledně duševního vlastnictví na národní i mezinárodní úrovni. Webové stránky organizace jsou dostupné na <http://www.eifl.net/>.

9 Zahájení digitalizace v České republice

Činnosti v oblasti digitalizace začaly v Národní knihovně České republiky v letech 1992-1993 ve spolupráci s českou firmou, jejíž jméno je dnes AiP Beroun. V roce 1992 podepsala Národní knihovna smlouvu s UNESCO o přípravě pilotního CD-ROMu programu Paměť světa. Tento program si kladl za cíl záchranu světového kulturního dědictví zachyceného v dokumentech prostřednictvím digitalizace. Uvedený CD-ROM vyšel až o rok později a stal se tak prvním CD-ROMem vzniklým v tomto programu. V roce 1995 byly do registru Paměť světa vydány první dvě písemné památky nacházející se v Národní knihovně v Praze. Jedná se o soubor středověkých rukopisů z období české reformace a světově unikátní kolekci ruských, ukrajinských a běloruských novin a časopisů, které byly vydávány mezi oběma světovými válkami první vlnou ruské emigrace, která opustila tehdejší komunistické Rusko a rozptýlila se po celém světě. Podklady pro oba návrhy připravila Národní knihovna České republiky ve vysoké odborné kvalitě a jejich mezinárodní odborné vyhodnocení trvalo přes jeden rok.

Po této úspěšné zkušenosti následovalo období testování různých způsobů snímání digitálního obrazu. Hledala se tak cesta, jak přejít od drahé digitalizace prostřednictvím velice kvalitních profesionálních diapozitivů 6x9 cm k digitalizaci přímé pomocí kamery. V roce 1995 bylo rozhodnuto o vybudování digitalizačního pracoviště v Národní knihovně a tím se přistoupilo k digitalizaci rutinním způsobem. To sebou přineslo celou řadu otázek řešených i celosvětově, kterými jsou zásadní problémy zpřístupnění a ochrany digitálních dat, softwarové a hardwarové požadavky.

10 Programy a projekty na podporu informační společnosti v České republice

V České republice probíhá také celá řada aktivit v oblasti informační politiky. Velký rozvoj nastal především po vstupu ČR do Evropské unie, kdy se otevřely možnosti čerpání finančních prostředků z různých fondů včetně Strukturálních fondů EU. České instituce tak mohly začít čerpat zkušenosti ze zahraničí a navázat spolupráci se zahraničními knihovnami. Mezi nejvýznamnější projekty v oblasti zpřístupňování digitálního obsahu patří:

- Manuscriptorium
- Enrich
- Kramerius
- WebArchiv
- Národní digitální knihovna
- Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna
- Národní digitální archiv

10.1 Memoriae Mundi Series Bohemica

Program Memoriae Mundi Series Bohemica (Program digitálního zpřístupnění vzácných fondů) je zaměřen na vybudování virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických knižních fondů. Tento program je součástí programu VISK (Veřejné informační služby knihoven), který připravují společně Ministerstvo kultury České republiky, Národní knihovna České republiky, Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. Základním cílem programu VISK je inovace veřejných informačních služeb knihoven na bázi informačních technologií. Program obsahuje jednotlivé strukturované podprogramy:

1. Vybudování Koordinačního centra pro rozvoj veřejné informační služby knihoven (KC VISK) v České republice v Národní knihovně České republiky (projekt VISK 1).
2. Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven (projekt VISK 2).

3. Program vytváření informačních center veřejných knihoven (projekt VISK 3 - ICEKNI).
4. Projekt digitální knihovny a archivu pro informační služby knihoven (projekt VISK 4).
5. Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v České republice (projekt VISK 5).
6. Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů - Memoriae Mundi Series Bohemica (projekt VISK 6).
7. Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupnění dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru - Kramerius (projekt VISK 7).
8. Projekt digitálních inform. zdrojů - periodika, nákup licencí (projekt VISK 8).
9. Provoz souborného katalogu České republiky (projekt VISK 9).

Výsledkem programu Memoriae Mundi Series Bohemica je databáze Manuscriptorium, obsahující jednak sdílený a otevřený katalog těchto fondů, jednak digitální kopie rukopisů, starých tisků a map včetně detailních popisů historických dokumentů.

10.1.1 Manuscriptorium - Evropská digitální knihovna rukopisů

Manuscriptorium vzniklo v roce 2000 jako volně dostupná digitální knihovna, která poskytuje přístup k existujícím digitálním dokumentům v oblasti historických fondů. Jedná se především o rukopisy, inkunábule, raně novověké tisky, mapy, listiny a ostatní druhy dokumentů. Nyní jsou tyto historické zdroje dostupné v jednotném rozhraní jedné digitální knihovny. Služba poskytuje snadný přístup k více než 5 milionům digitálních obrazů a je dodavatelem nejen evropské digitální knihovny Europeany pro oblast historických fondů, ale také agreguje dokumenty do mnoha významných institucí z celé Evropské unie. Uživatelské rozhraní umožňuje snadné vyhledávání, prohlížení dokumentů a vytváření osobních kolekcí a virtuálních dokumentů. Uživatelé i přispěvatelé obsahu si tak mohou vytvořit vlastní virtuální knihovnu z agregovaného obsahu a sdílet výsledky své práce s ostatními uživateli. Projekt je koordinován Národní knihovnou České republiky. Technologickým provozovatelem je společnost AiP Beroun s.r.o. Na tvorbě Manuscriptoria se podílí několik desítek obsahových partnerů ze zahraničních i domácích institucí. Jedná se o jednu z nejrozsáhlejších kolekcí digitalizovaných rukopisů v Evropě, která dosud

zpřístupnila více než milion digitalizovaných stránek uložených v zabezpečeném digitálním archivu.

Digitální knihovna Manuscriptorium je provozována v několika světových jazycích a asi 50 % jeho uživatelů pochází ze zahraničí. Součástí Manuscriptoria je speciální modul pro podporu vyučování na středních školách. Základ Manuscriptoria pochází z výše uvedeného programu UNESCO Paměť světa a Národní knihovna ČR za něj v roce 2005 obdržela prestižní světovou cenu Jikji. Zkušenosti a znalosti související s digitalizací a zpřístupněním historických pramenů v rámci Manuscriptoria jsou předávány do mnoha zemí celého světa.

Zajímavou nadstandardní službou projektu je tzv. Manuscriptorium pro školy, kde je umístěna nabídka příprav pro učitele a jejich žáky. K dispozici jsou odborné metodiky, ukázky historických dokumentů k danému tématu. Žáci se tak mohou naučit práci s textem, aktivně se podílet na hodině, mohou nad ukázkami spolupracovat a komunikovat. Kreativní učitel může s pomocí Manuscriptoria připravit velmi pestrou a podnětnou hodinu češtiny, dějepisu, nebo výtvarné výchovy. Projekt dnes již neexistuje, ale ukázky příprav jsou stále k dispozici na

<http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs/content/p%C5%99%C3%ADpravy-pro-v%C3%Bduku>.

10.2 Kramerius

Projekt Kramerius vznikl také v roce 2000 v rámci podprogramu VISK 7, jeho řešitelem je opět Národní knihovna ČR a doba trvání je datována roky 2003-2004. Cílem projektu je digitalizovat a následně zpřístupnit nejprve novodobá periodika a monografie a posléze i další dokumenty tvořící národní kulturní dědictví. V digitální knihovně Kramerius NK ČR se nachází více než 8 milionů naskenovaných stran plných textů periodik a monografií. Vedle dokumentů v češtině obsahuje Kramerius také řadu dokumentů v německém a ruském jazyce. Systém je provozován v databázové aplikaci (Content Management System – CMS), která je určena pro zpřístupňování digitalizovaných dokumentů buď na lokální síti instituce, nebo v prostředí Internetu. Impulsem pro vznik tohoto systému byly povodně v r. 2002 a velký počet zničených nebo poškozených knih. Jako záchrana nebo náhrada poškozených dokumentů bylo využito právě reformátování (využití fyzických médií CD-R, DVD bylo vyhodnoceno jako neefektivní). Jednoduchá funkcionalita systému se postupem času zdokonalovala a

dnes umožňuje řadu činností včetně integrace s evropskými projekty. Systém Kramerius byl vyvíjen jako open source na bázi licence GNU GPL a je tudíž všem zájemcům, kteří by ho chtěli využít pro zpřístupnění vlastních dokumentů k dispozici zdarma. Do systému lze importovat dokumenty obsahující obrazové soubory ve formátu DjVu či JPEG, popisná, strukturální a administrativní metadata ve formátu XML, vytvořená podle standardu zveřejněného na webové stránce NK ČR.

V rámci uživatelského rozhraní je možné zvolit jaký typ dokumentu chceme prohlížet buď periodika nebo monografie a následně dokument podle autora nebo názvu dokumentu vyhledat. Dokumenty jsou ve formátu DjVu, který vyžaduje instalaci plugin. Systém má integrovaný fulltextový vyhledávač LUCENE a NK ČR využívá ještě externí nástroj pro vyhledávání Retrieval Ware CONVERA. Tisk dokumentu je možný prostřednictvím prohlížeče nebo vytvořením vícestránkového souboru ve formátu PDF. Zajímavou službou je, že dokumenty jsou postupně propojovány s elektronickým katalogem NK ČR, takže je možné si z digitalizovaného dokumentu otevřít příslušný záznam v katalogu a naopak z katalogu se rychle dostat do daného digitálního dokumentu v systému. Systém Kramerius je vybaven protokolem OAI PMH, čímž je umožněna spolupráce s ostatními institucemi při stahování velkých objemů dat a textových souborů pomocí harvestu. To se využívá především u velkých evropských projektů. Budoucnost systému Kramerius by měla být založena na využití systému Fedora, který je vyvíjen jako open source především v USA, ale i v dalších zemích. Tento systém disponuje i archivačními funkcemi a je používán jako základ pro vybudování spolehlivého repozitáře.

10.3 ENRICH – Evropské síťové zdroje a informace týkající se kulturního dědictví

ENRICH (European Networking Resources and Information concerning Cultural Heritage) je zkratka pro evropské síťové zdroje a informace týkající se kulturního dědictví. Projekt byl financovaný v rámci programu eContentplus a jeho hlavním cílem bylo vytvořit jednotný přístup k roztroušeným informacím o rukopisech a vzácných tiscích v Evropě, které se nacházely v platformě Manuscriptoria. Digitální knihovna Manuscriptorium obsahovala na začátku projektu ENRICH data od 47 partnerů z České republiky i ze zahraničí. Jednalo se o největší digitální knihovnu rukopisů v Evropě nabízející přístup k více než k milionu digitalizovaných stránek včetně popisných dat. Projekt ENRICH byl zahájen 1. prosince 2007 a trval do 30. listopadu 2009. Během této doby bylo přidáno do Manuscriptoria více než pět milionů digitalizovaných stránek v rámci přímého partnerství a stovky tisíc dalších stránek od jiných přidružených partnerů. ENRICH byl historicky prvním projektem programu eContentplus s českým koordinátorem, kterým byla Národní knihovna České republiky.

Manuscriptorium je postaveno na XML schématu, jehož nejdůležitější součástí je evropský formát MASTER pro elektronický popis rukopisů založený na standardech TEI (Text Encoding Initiative). Projekt ENRICH k nim připojil další data ze vzdálených zahraničních digitálních knihoven. Metadata pro centrální databázi jsou shromažďována pomocí protokolu OAI a obsahují linky na obrazy či jiné digitální objekty uložené ve vzdálených databankách. Mezi cílové skupiny projektu patřily vlastníci či správci digitálních dokumentů, knihovny, muzea, archivy, badatelé, studenti a další zájemci. Ti prostřednictvím projektu získali přístup a možnost prohledávání dokumentů, které by jinak byly velmi obtížně dostupné. Dále byly zpřístupněny historické fulltexty v TEI struktuře, výzkumné zdroje, další doplňkové typy dat jako jsou audio a video dokumenty, velké obrázky či historické mapy. Konsorcium projektu ENRICH, které se skládalo z 18 partnerů, úzce spolupracovalo s Evropskou knihovnou a staly se součástí Evropské digitální knihovny.

10.4 WebArchiv

WebArchiv čili archiv českých webových zdrojů vznikl v roce 2000 a řešitelem je Národní knihovna ČR ve spolupráci s Moravskou zemskou knihovnou a Ústavem výpočetní techniky Masarykovy univerzity. Cílem projektu je shromažďování českých webových zdrojů za účelem jejich dlouhodobého uchování. Tento projekt vznikl v rámci programového projektu výzkumu a vývoje „Registrace, ochrana a zpřístupnění domácích elektronických zdrojů v síti internet za grantové podpory Ministerstva kultury ČR.

10.4.1 Poslání projektu WebArchiv

S rozvojem internetu a elektronického publikování narůstá objem dokumentů, které jsou vystaveny na internetu. Postupem času se mění či rychle zanikají. Jedná se o velké množství dat, které je potřeba archivovat, neboť tvoří významnou součást národního kulturního dědictví. Odpovědnost za archivaci webových zdrojů a jejich registraci v národní bibliografii nesou národní knihovny, příp. další depozitní knihovny.

Posláním českého WebArchivu je archivace národního webu, tzn. shromažďování, archivace, ochrana a zajištění dlouhodobého přístupu k bohemikálním webovým zdrojům.

10.4.2 Sběr dat a jejich ochrana

Sběr dat v rámci projektu se provádí několika způsoby. V první řadě probíhá kompletní archivace, tj. automatický sběr celého českého webu. Souběžně s tím probíhá i výběrová archivace, která se provádí na základě nejzajímavějších webových zdrojů a tématické archivace, která je zaměřená na určité aktuální téma, např. volby, povodně atd. Celý proces sběr dat je převážně automatický, kdy se na základě zadaných parametrů ve speciálním SW nástroji stahují data, indexují a ukládají do digitálního archivu. V současné době se používají a přizpůsobují volně dostupné SW nástroje s otevřeným zdrojovým kódem (Heritrix) na serveru vyčleněném pro archivaci. Nezbytnou součástí akvizice je stanovení kritérií výběru zdrojů a výběrová archivace jako intelektuální činnost s cílem registrace nejvýznamnější části publikací na internetu v České národní bibliografii (ČNB). Praktické řešení získávání dokumentů je podmíněno legislativou, zejména zákonné úpravy povinného výtisku. Stažená data (webové zdroje a metadata) jsou ukládána v archivu v archivačních formátech, které by

měly zajistit v rámci vývoje informačních technologií migraci dat a tím jejich trvalé zpřístupnění. Vedle serveru slouží pro archivaci diskové pole. Ve všech oblastech jsou důsledně aplikovány mezinárodní standardy – pro popis online zdrojů formáty MARC 21, Dublin Core, XML; pro identifikaci zdrojů jednoznačné mezinárodní identifikátory (ISSN, URN); pro archivaci formát ARC. Popisy dokumentů vybraných pro Českou národní bibliografii a konzervační fond jsou experimentálně ukládány v systému ALEPH, který disponuje podporou protokolu Z39.50 na úrovni klient i server a podporou OAI-PMH pro režim repository i harvesting s profilem pro MARC 21 a kvalifikovaný DC.²¹

V současné době je systém ve fázi výzkumu a testování. Aby mohl celý projekt fungovat rutinně, je především zapotřebí navýšení rozpočtu projektu a vyřešení stávající legislativy zejména autorsko-právní tak, aby umožňovala zpřístupňování archivovaných zdrojů. Současná legislativa neumožňuje či zpochybňuje oprávnění depozitních knihoven vytvářet konzervační sbírku v digitálních archivech a tyto dokumenty dále veřejně zpřístupňovat. Právo knihoven na povinný výtisk elektronických dokumentů není ve stávajících zákonech o povinném výtisku (zákon č. 37/1995 Sb. o neperiodických publikacích a zákon č. 46/200 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku o změně některých dalších zákonů) zaneseno. Možnosti jak zahrnout on-line dokumenty jsou následující:

- Přímé jednání s vydavateli a uzavírání dohod pro jejich on-line dokumenty.
- Změna stávajících zákonů, prováděcí vyhláška k platným zákonům či vytvoření nového zákona.

WebArchiv řeší situaci prostřednictvím oslovování jednotlivých vydavatelů a uzavírání smluv o poskytování elektronických on-line zdrojů.

²¹ *WebArchiv : archiv českého webu.* Dostupné z WWW: <<http://www.webarchiv.cz/>>.

10.5 Národní digitální knihovna

Projekt Národní digitální knihovna (NDK) vznikl v rámci spolupráce dvou největších českých knihoven Národní knihovny České republiky a Moravské zemské knihovny a navazuje na doposud realizované digitalizační projekty, kterými jsou Manuscriptorium, Kramerius a WebArchiv. Projekt je spolufinancován ze Strukturálních fondů EU, Evropského fondu pro regionální rozvoj prostřednictvím Integrovaného operačního programu – Šance pro váš rozvoj v rámci Elektronizace služeb veřejné správy. Projekt byl schválen v červnu 2010 jako jeden ze základních konceptů programu eCulture a celkové náklady na projekt činí cca 300 milionů korun.

Cílem tohoto ambiciózního projektu je vybudování technické infrastruktury, zahájení masové digitalizace bohemikálních knihovních dokumentů, za účelem jejich zpřístupnění a zajištění jejich bezpečného uložení. Předpokladem je, že do roku 2014 bude v rámci projektu zpřístupněno 33 milionů stran digitalizovaných dokumentů. Projekt NDK je připravován tak, aby technologická řešení byla kompatibilní s evropskou digitální knihovnou Europeana, díky čemuž bude možné propagovat české kulturní hodnoty a dědictví i v evropském kontextu.

Projekt Národní digitální knihovna má tři hlavní cíle²²:

1. Digitalizace významné části bohemikální produkce 19. - 21. století, tj. knih vydaných na území České republiky, napsaných v češtině nebo pojednávajících o Česku. Cílem je do konce roku 2019 digitalizovat více než 50 milionů stran, tedy přibližně 300 000 svazků. Předpokladem je pokračování projektu i po jeho skončení.

Přednostně budou digitalizovány a zpřístupňovány následující dokumenty:

- Dokumenty 19. a 20. stol., které jsou nejvíce ohroženy degradací kyselého papíru.

²² *Národní digitální knihovna : portál.* Dostupné z WWW: <<http://www.ndk.cz/narodni-dk>>.

- Uživatelsky nejzajímavější a nejžádanější publikace od r. 1801 do současnosti.
- Uživatelsky nejzajímavější historické dokumenty do roku 1801 (včetně překladů plných textů).
- Dokumenty volně přístupné široké veřejnosti nebo prostřednictvím českých knihoven.
- Další typy dokumentů podle kritérií významu, unikátnosti, fyzického stavu apod.

2. Dlouhodobé uložení dokumentů ve spolehlivém digitálním úložišti.

Úložiště poskytne prostor pro bezpečné umístění dosud digitalizovaných dokumentů i digitálních dokumentů vytvořených či získaných v projektu NDK i v rámci dalších projektů.

3. Zpřístupnění digitálních dokumentů v jednotném, uživatelsky vřídém rozhraní s vysokou mírou možné personalizace. Z jednoho místa budou přístupné digitalizované dokumenty i placené online databáze.

10.6 Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna je společný projekt českého a slovenského parlamentu, který si klade za cíl vytvoření a provozování jednotného informačního systému o činnosti zákonodárných orgánů České republiky a Slovenské republiky od roku 1848 až do současnosti. Důraz je kladen na zpřístupnění informací o současné a minulé činnosti obou parlamentů nejširší veřejnosti v jejich čisté objektivní podobě, tzn. bez interpretace a filtrace hromadnými sdělovacími prostředky. Dále pak urychlení přístupu poslanců a senátorů k parlamentárium jako zdroji informací, ale také záchrana zlatého fondu parlamentních knihoven a archivů pro budoucnost.

Za českou stranu se na projektu podílí Parlamentní knihovna, odbor informatiky Kanceláře Poslanecké sněmovny a odbor informačních technologií Kanceláře Senátu a za slovenskou stranu je to Parlamentní knihovna, parlamentní archiv a odbor informatiky Kanceláře Národní rady Slovenské republiky.

10.7 Cíle projektu digitální parlamentní knihovny

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna nahrazuje a rozšiřuje původní projekt Digitální knihovna Český parlament. Hlavním účelem projektu je vytvoření a provozování jednotného informačního systému²³:

- Činnosti zákonodárných orgánů České republiky a Slovenské republiky od jejich vzniku v roce 1993 do budoucna.
- Činnosti společných zákonodárných orgánů Československé republiky v letech 1918 až 1992.
- Činnosti českých a slovenských poslanců v různých zákonodárných orgánech (Slovenská národní rada, Říšská rada a Sněm království Českého) od roku 1848 do roku 1914.

Obsah digitální knihovny tvoří elektronickou formu úplných textů parlamentních tisků (tj. návrhů zákonů včetně důvodových zpráv a usnesení), těsnopiseckých zpráv (tj. doslovných záznamů ze všech jednání a hlasování) a dalších parlamentárií od roku 1848 do současnosti. Mezi jednotlivé typy dokumentů v digitální knihovně patří:

- Legislativní proces z hlediska Poslanecké sněmovny.
- Pozvánky na schůze Parlamentu s návrhy pořadu schůze.
- Stenoprotokoly (těsnopisecké zprávy): doslovné záznamy z jednání schůzí Parlamentu.
- Tisky: dokumenty, které jsou projednávány na schůzích Parlamentu (návrhy zákonů, mezinárodní smlouvy, státní rozpočty, interpelace, zprávy a další).
- Usnesení Parlamentu.
- Usnesení Organizačního výboru Poslanecké sněmovny (1993 - 2002).
- Usnesení Předsednictva České národní rady (1990-1992).
- Dokumenty výborů: pozvánky na schůze výborů, zápisy z jednání výborů, usnesení výborů, dokumenty podvýborů a komisí (České národní rady 1990 - 1992, Poslanecká sněmovny 1993 - 2002).

²³ *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/>>.

V rámci konference Internet ve státní správě a samosprávě 2003 získala Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna cenu Český zavináč "za mimořádný počin v rozvoji informační společnosti v České republice i na Slovensku".

10.8 Národní digitální archiv

Projekt Národní digitální archiv je spolufinancovaný ze Strukturálních fondů Evropské unie v rámci Integrovaného operačního programu. Jeho cílem je vybudování specializovaného servisního pracoviště, která zajistí trvale udržitelné a bezpečné uchování digitálních dokumentů vybraných veřejnými archivy k uložení. Digitální archiválie budou dále zpracovávány a zpřístupňovány pro potřeby veřejné správy i občanů. Projekt byl zahájen 1. 7. 2008 a jeho ukončení je plánováno na 31. 12. 2013 a celkové náklady činí 466 433 100 Kč. Hlavní cíle projektu byly definovány takto²⁴:

- Vybudování jednotného modulárního, udržitelného a snadno rozšiřitelného informačního systému digitálního archivu pro zajištění dlouhodobé správy digitálních dokumentů.
- Vybudování fyzického úložiště schopného reagovat na neustálý rozvoj technologií a rostoucí objem počtu a rozsahu elektronických dokumentů
- Vytvoření celostátního archivního portálu pro podporu zpracování a pro zpřístupnění uchovávaných archiválií a údajů o archiváliích. Propojení archivního portálu se stávajícími informačními systémy veřejné správy (např. Portál veřejné správy, Czech Point apod.), archivů a ostatních paměťových institucí (knihoven a muzeí) na národní i mezinárodní úrovni.
- Vypracování komplexní metodiky pro standardizaci procesů správy elektronických dokumentů.
- Vypracování dokumentů na straně veřejné správy.

²⁴ *Národní digitální archiv*. Dostupné z WWW: <http://www.nacr.cz/Z-files/NDA_zahajeni_w.pdf>.

- Definice pravidel pro výběr a zpracování elektronických archiválií veřejnými archivy.
- Zajištění bezpečného uchování digitálních reprodukcí archiválií.

Projekt se dělí na stavební, technologickou a metodickou část. V první fázi projektu je nejdříve nutné vybudovat prostory pro umístění informačních technologií, které se budou nalézat na Chodovci v Praze, záložní pracoviště bude umístěno v jižních Čechách. V rámci technologické části bude řešeno hardwarové a softwarové vybavení úložišť, zpracování strategií uchování, bezpečnostní politika a archivní portál. Metodická část se zabývá vypracováním komplexní metodiky pro standardizaci procesů správy a popisu elektronických dokumentů. Cílem je, aby uložené archiválie byly dostupné z jakéhokoliv místa, v krátkém čase, čímž ušetří svým uživatelům čas, námahu a peníze.

10.8.1 Národního archiv a koncepce dlouhodobého uchování digitálních dokumentů

Současná koncepce předpokládá, že digitální archiv zřízený při Národním archivu bude mít celorepublikovou působnost a bude ostatním archivům poskytovat služby v oblasti dlouhodobého uchování dokumentů v elektronické podobě. Další regionální pracoviště budou případně vznikat až na základě zkušeností s provozem centrálního digitálního archivu a také dle finančních možností, neboť dlouhodobé uchování digitálních dokumentů je finančně velmi náročné. Primární funkcí digitálního archivu je ukládat odborně vybrané dokumenty tj. archiválie, zajistit jejich dlouhodobé uložení na více než 50 let, jejich čitelnost a přístupnost při zachování integrity a nezbytné míry autenticity. Nepředpokládá se, že by digitální archiv sám prováděl výběr archiválií u původců. Odborné posouzení dokumentů, jejich případný výběr a archivní zpracování zůstává plně v kompetenci příslušných archivářů stejně, jako je tomu u tradičních archiválií.

10.8.2 Kynžvartská digitální knihovna

Zámek Kynžvart se řadí se svými unikátními sbírkami mezi nejvýznamnější evropské památky. Zámek byl několik let uzavřen, pak následovala rozsáhlá památková obnova objektu včetně obnovy zámecké knihovny za podpory Evropské unie v rámci programu Phare. Celý objekt byl v roce 2000 zpřístupněn veřejnosti. Sbírkou v knihovně rakouského státního kancléře Clemense W. Lothara von Metternich - Winneburg und Beilstein na zámku Kynžvart zahrnují přes 12 tisíc titulů ve 24 tis. svazcích. Mezi 160 rukopisy je například i unikátní zlomek Pěti knih Mojžíšových z přelomu 8. a 9. století. 230 prvotisků ve 145 svazcích představuje jednu z největších sbírek prvotisků v České republice. V rámci projektu VISK 6 byla v roce 2001 provedena digitalizace 64 titulů (celkem 20 202 stran rukopisů). Mezi těmito tituly najdeme téměř všechny kynžvartské rukopisy z přelomu 8-9. stol. až do počátku 16. stol. Knihovna se může pyšnit i nejstarším rukopisem v českých a moravských knihovnách a tím je unikátní zlomek Starého zákona z konce 8. stol. a řada dalších vzácných kodexů. O dva roky později v roce 2002 byla provedena digitalizace dalších 35 titulů. Jedná se především o sbírku cenných egerian posledního chebského kata a prvního kustoda kynžvartského zámeckého muzea Karla Husa. V roce 2003 bylo digitalizováno dalších 53 titulů (15 695 stran) rukopisů, prvotisků a starých tisků. Mezi vybranými rukopisy je kolekce originálních prvotních pramenů kynžvartského kabinetu kuriozit kancléře Klementa L.W. knížete v. Metternich-Winneburg und Beilstein, jeho knihovny a numizmatické sbírky, která obsahuje katalogy mincí, map, plánů, grafických listů, úplný katalog kabinetu kuriozit, podrobný seznam napoleonik a rovněž také dobový soupis všech rukopisů a incunabulí. Digitalizované sbírky jsou součástí Manuscriptoria.

V České republice existuje i řada dalších aktivit v oblasti zpřístupňování digitálního obsahu. Např. Městská knihovna Praha vytváří digitální knihovnu pragensijních dokumentů z 19. století a první poloviny 20. století, která je součástí systému Kramerius. Národní lékařská knihovna zprovoznila v prosinci 2008 svoji digitální knihovnu také opět v systému Kramerius a se stejným systémem pracuje i Knihovna Národního filmového archivu, která postupně buduje i odbornou filmovou digitální knihovnu.

10.9 Sbírky muzeí a galerií

Samostatnou kapitolu tvoří sbírky muzeí a galerií, kde se trend digitalizace a zpřístupňování dokumentů on-line také velmi silně prosazuje. Např. Národní muzeum v Praze uvedlo v listopadu 2010 do provozu novou on-line prezentaci muzejních a galerijních sbírek. Aplikace www.esbirky.cz prezentuje ve virtuálním prostředí sbírky českých kulturních institucí. Portál je z historického hlediska první, který prezentuje digitalizované sbírky několika institucí na jednom místě. Informace můžeme vyhledávat podle instituce, druhu sbírky, materiálu, data a místa původu. Prostřednictvím tzv. Předmětů měsíce se snaží upozornit na zajímavé artefakty z různých sbírek. Aplikace umožňuje uživatelům otevřenou komunikaci a sdílení názorů, neboť uživatelé mohou vystavené artefakty komentovat, hodnotit či zaslat oblíbený předmět jako elektronickou pohlednici.

Ze zahraničních projektů z oblasti muzeí a galerií je nutné zmínit velký evropský projekt s názvem ATHENA, který je realizovaný v rámci komunitárního programu eContentplus. Jedná se o tzv. „Síť dobré praxe“, která je vytvářena a rozvíjena subjekty zapojenými do sítě MINERVA. Do projektu je zapojeno 20 členských států Evropské unie a 109 významných muzeí a dalších kulturních institucí Evropy. Hlavní cíle projektu jsou poskytnutí podpory při vstupu do Europeany muzeím a dalším institucím, které doposud nejsou plně zapojeny a zpracování sady dostupných nástrojů, doporučení a pravidel, zaměřujících se na vícejazyčnost a sémantiku, metadata a slovníky, strukturu dat a problematiku ochrany práv k duševnímu vlastnictví. Tato pravidla pak budou využívána jednotlivými muzei k podpoře jejich projektů zaměřených na digitalizaci, což povede k usnadnění integrace jejich digitálního obsahu do Europeany.

11 Závěr

Knihovny, archivy, muzea, galerie jsou po dlouhá staletí opatrovníky našeho bohatého, všestranného a rozmanitého kulturního života. Ve svých zdech uchovávají svědectví minulosti, zpřístupňují své cenné objekty, které vypovídají o znalostech, smyslu pro krásu a fantazii našich předků. Jedná se o vzácné sochy, malby, hudební a literární díla. Moderní informační technologie a internet vytvářejí nové možnosti, jak toto společné dědictví zpřístupnit všem a vdechnout těmto artefaktům nový život. Nejen komerční svět se ubírá digitální cestou, ale i ten nekomerční, kulturní, využívá informační a komunikační technologie jako nový způsob komunikace s veřejností a stává se tak důležitým stavebním kamenem digitální ekonomiky.

Záměrem diplomové práce bylo podat ucelený přehled o jednotlivých krocích, strategiích, programech a projektech, která podniká Evropská unie na digitální cestě v oblasti informační společnosti a knihovnictví. Od počátku 90. let se v tomto směru udělal obrovský skok směrem kupředu. Na konci 20. století době bylo naším cílem pouhé připojení k internetu a o 20 let později řešíme problémy s digitalizací, uchováním a zpřístupněním elektronických dokumentů, protože se pro nás staly stejně důležité ne-li důležitější než klasické tištěné zdroje informací.

Za pozitivní vývoj v tomto směru vděčíme především Martinu Bangemannovi, komisaři Evropské komise v letech 1995-1999, který vydal s týmem expertů tzv. Bangemannovu zprávu. Velký vliv měla tato zpráva na jednu z nejdůležitějších oblastí rozvoje informační společnosti a tím byla především demonopolizaci telekomunikací. Na tuto zprávu navázaly první strategické dokumenty Evropské unie označené souhrnným názvem programy eEurope, které byly zaměřeny na zajištění primárního přístupu občanů, škol, podniků k internetu jako takovému. Tento cíl se týkal především programu eEurope 2003. V navazující strategii eEurope 2005 se tyto cíle rozšiřují o další bod, kterým je širokopásmové připojení k internetu a rozvoj iniciativ typu e-government, e-learning, e-health a e-business atd. Všechny tyto vytyčené úkoly sledují jeden primární cíl, kterým je konkurenceschopná, dynamická Evropská unie jako světová ekonomika založená na znalostech.

Následující vize a strategie i2010: Evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost a EVROPA 2020 - Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění se zabývají především zpřístupněním a uchováním digitálního obsahu a to nejen za účelem zachování kulturního dědictví pro budoucí generace, ale i šíření

informací, které by byly široké veřejnosti těžko dostupné. A tak informační technologie, které primárně podporují ekonomický zájem, jsou dnes ve velké míře používány pro digitalizaci existujících dokumentů na tradičních nosičích za účelem jejich zachování a celosvětového zpřístupnění.

Pro naplnění uvedených cílů a ambicí bylo potřeba vytvořit řadu finančních nástrojů a programů pro jejich realizaci. Mezi nejznámější a nejvíce využívané v Evropské unii patřily programy eTen, eContent, eContentplus, Rámcové programy a další. Díky těmto nástrojům vznikly velmi zajímavé projekty mezi které patří Evropská digitální knihovna, Europeana, projekt MICHAEL a celá řada dílčích projektů, jejichž obsahy se postupně stávají součástí celonárodních a celoevropských digitalizovaných sbírek. I v České republice se podporuje a vzniká celá řada projektů v oblasti digitalizace. Mezi nejznámější se řadí Manuscriptorium, Kramerius, WebArchiv, Národní digitální knihovna či nově vznikající Národní digitální archiv.

Z výše uvedeného přehledu je patrný velmi rychlý rozvoj celé oblasti informační společnosti. Pokrok, který v této oblasti nastal, sebou přinesl celou řadu výhod, ale i nevýhod včetně nových problémů. Otázkou zůstává, zda opravdu všichni jsou součástí informační společnosti a zda výdobytky typu elektronické bankovníctví či online prohlížení katalogu knihovny z druhého konce světa má svou přidanou hodnotu pro všechny sociální vrstvy naší společnosti.

Je stále zřejmější, že jsme informacemi příliš zahlceni a že řada z nás se v nich neumí správně dle svých informačních potřeb orientovat. V této rovině je ještě velký prostor pro zlepšení a přiblížení výhod plynoucích z informační společnosti všem, je velkou výzvou pro další strategie a plány nejen pro představitele členských států Evropské unie, ale pro každého občana v jeho snaze o zvyšování vlastní informační gramotnosti.

Dle mého názoru budou budoucí strategie a programy EU a ČR zaměřeny i nadále na zpřístupňování informací, jak tomu bylo doposud. Stále více se však budou do popředí zájmu dostávat problémy v oblasti ochrany dat, kompatibilitnosti systémů a samozřejmě i převoditelnosti do nových formátů čitelných i pro budoucí generace. S prudkým vývojem informačních technologií rychle zastarává hardware a software a otázkou zůstává, zda dokumenty čitelné dnes, bude možné prohlížet na počítači i za 20 let. Také se mění uživatelské požadavky a je možné, že postupem času budou mít lidé mnohem vyšší uživatelské nároky na vyhledávání a současné systémy nebudou vyhovovat. Nezanedbatelným problémem je i neustále narůstající objem dat, který je

potřeba někam ukládat a efektivně spravovat, což vyžaduje vysoké finanční investice. Celá řada otázek zůstává i v oblasti legislativy a to především s ohledem na ochranu duševního vlastnictví jednotlivých autorů děl. Další rozsáhlou oblastí, kde je potřeba udělat velký kus práce, je informační a počítačová gramotnost jednotlivých občanů. Výuka informační gramotnosti se sice pomalu stává součástí vzdělávacích programů již na základních školách, ale její úroveň je různorodá a pomalu kopíruje trendy v této rychle měnící se oblasti.

I přes obrovské pokroky v této oblasti, stojí před Evropskou unií a jejími členskými státy stále řada nelehkých úkolů a cílů, které čekají na své splnění. Bude velmi záležet na smysluplnosti a proveditelnosti jednotlivých strategií a projektů, jak se tyto úkoly bude dařit naplňovat.

12 Použitá literatura

ATHENA : Access to cultural heritage networks across Europe [online]. Itálie : Ministero per i Beni e le Attività Culturali, 2008, 2011-10-13 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.athenaeurope.org/index.php?en/1/home>>.

Archives Hub : at the centre of great research [online]. Manchester : The University of Manchester, 2010 [cit. 2011-10-31]. Dostupné z WWW: <<http://archiveshub.ac.uk/>>.

BANGEMANN, Martin a kol. *Europe and the Global Information Society - Bangemann report recommendations to the European Council* [online]. Brussels : European Council, 26 May 1994 [cit. 2011-06-19]. Dostupný z WWW: <http://channelingreality.com/Digital_Treason/Brussels_1995/Bangemann_report.pdf>.

BANGEMANN, Martin. Informační společnost – evropská informační priorita : Interview s Martinem Bangemannem. *Infocus*, 1996, roč. 2, 11-12, s. 219-220.

BERNAS, Jiří. Národní digitální archiv. *Knihovna* [online]. 2009, roč. 20, č 1, [cit. 2012-02-01]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovna91/bernas.htm>>. ISSN 1802-8772.

CARARE [online] Denmark : Kulturarsstyrelsen, 23.2.2010 [cit. 2012-05-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.carare.eu/>>.

Codices Electronici Sangallenses (CESG) : Virtual Library [online]. St. Gall : Abbey Library of St. Gall, 4.10.2011 [cit. 2012-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.cesg.unifr.ch/en/index.htm>>.

Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP) : ICT Policy Support Programme : ICT PSP Work Programme 2011 [on-line]. Brussels : European Parliament and Council, 2006. [cit. 2012-03-19]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/docs/ictpsp_wp2011_approved.pdf>.

eContentplus : portál Culturenet.cz [on-line]. Praha : Institut umění – Divadelní ústav, 2011 [cit. 2011-06-19]. Dostupný z WWW <<http://www.culturenet.cz/index.php?cmd=page&id=220>>.

Česko. Zákon č. 37 o neperiodických publikacích ve znění zákona č. 320/2002. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995.

Česko. Zákon č. 46 o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2000.

DEA Digitalizované estonské noviny [online]. Tallin : Národní knihovna Estonska, Estonské literární muzeum, 2003 [cit. 2012-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://dea.nlib.ee/>>.

Digitalisierte Zeitschriften [online]. Zürich : Consortium of Swiss Academic Libraries, 4.10.2011 [cit. 2012-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://retro.seals.ch/digbib/home>>.

Digitální knihovna. KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2011-06-19]. Dostupné z WWW: <<http://aleph.nkp.cz/cze/ktb>>.

Digital Library of Malopolska [online]. Krakow : Wojewódzka Bibliotheka Publiczna w Krakowie, 1997 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z WWW: <<http://mbc.malopolska.pl/dlibra?action=ChangeLanguageAction&language=en>>.

DLib.si : Digitalna knjižnica Slovenije [online]. Ljubljana : National and University Library, 2005-2011 [cit. 2012-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.dlib.si/menu/o%20nas>>.

Doporučení komise ze dne 27.10.2011 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchování digitálních záznamů [online]. Brusel : Evropská komise, 2011 [cit. 2011-11-03]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/recom28nov_all_versions/cs.pdf>.

EIFL Electronic Information for Libraries : Enabling access to knowledge through libraries in developing and transition countries [online]. Utrecht: EIFL, 1997 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.eifl.net/>>.

Die Elektronische Zeitschriftenbibliothek [online]. Regensburg : Universitätsbibliothek Regensburg, 1997-2011 [cit. 2012-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit/index.phtml?bibid=FHEF&colors=7&lang=en>>.

ENRICH Project : European Networking Resources And Information Concerning Cultural Heritage [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2007 [cit. 2011-11-02]. Dostupné z WWW: <<http://enrich.manuscriptorium.com/>>.

eSbírky [online]. Praha : Národní muzeum v Praze, 2010 [cit. 2012-05-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.esbirky.cz/cz/o-esbirkach/>>.

The European Library [online]. Hague : National Library of the Netherlands [cit. 2012-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.theeuropeanlibrary.org>>.

Europeana : think culturel [online]. Hague : National Library of the Netherlands, 2008 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.europeana.com>>.

eEurope : An Information Society For All. Action Plan prepared by the Council and the European Commission for the Feira European Council [on-line]. Brussels : European Commission, 23-24 March 2000 [cit. 2011-11-19]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2002/documents/archiv_eEurope2002/initiative_en.pdf>.

eEurope 2002 : An Information Society For All. Action Plan prepared by the Council and the European Commission for the Feira European Council 19-20 June 2000 [on-line]. Brussels : Council of the European Union Commission of the European Communities, 19-20 June 2000 [cit. 2012-04-19]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2002/documents/archiv_eEurope2002/actionplan_en.pdf>.

eEurope 2002 Final Report : Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and Committee of the Regions [on-line]. Brussels : Commission of the European Communities, 11.2.2003 [cit. 2012-03-29]. Dostupný z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0066en01.pdf>.

eEurope 2005: Informační společnost pro všechny : Akční plán k předložení Evropské radě na zasedání v Seville ve dnech 21. – 22. června 2002 [on-line]. Brusel : Komise Evropských společenství, 28.5.2002 [cit. 2011-06-19]. Dostupný z WWW: <www.esfcr.cz/file/3760_1_1/>.

eEurope 2005 Mid-term Review : Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and Committee of the Regions [on-line]. Brussels : Commission of the European Communities, 11.2.2003 [cit. 2012-01-15]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/2005/doc/all_about/acte_en_version_finale.pdf>.

EVROPA 2020 : Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění : Sdělení Komise [on-line]. Brusel : Evropská komise, 3.3.2010 [cit. 2012-02-09]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/press/4ks_evropa2020.pdf>.

Gallica Bibliothèque Numérique [online]. France : Bibliothèque nationale de France, 1997 [cit. 2011-11-03]. Dostupné z WWW: <<http://gallica.bnf.fr/>>.

Google knihy [online]. Silicon Valley : Google Inc., 2011 [cit. 2012-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://books.google.com/>>.

i2010: Digitální knihovny. Knihovna plus [online]. 2005, č. 2 [cit. 2011-11-02]. Dostupný z WWW:

<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus51/digitalni_knihovnyEU.htm>. ISSN 1801-5948.

i2010 – evropská informační společnost pro růst a zaměstnanost : Sdělení Komise Evropskému parlamentu Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů [on-line]. Brusel : Komise Evropských společenství, 1.6.2005 [cit. 2012-03-11]. Dostupný z WWW:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/micr/files/2492/i2010.pdf>>.

KNOLL, Adolf. *Memoriae Mundi Series Bohemica: Program digitálního zpřístupnění vzácných fondů*. Ikaros [online]. 1998, roč. 2, č. 7 [cit. 16.10.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1175>>. URN-NBN:cz-ik1175. ISSN 1212-5075.

Kramerius [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003-2010 [cit. 2011-11-02]. Dostupné z WWW: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>>.

KROESOVÁ, N. *Digitální agenda: Podporou digitalizace kultury EU k posílení růstu* [online]. Brusel : Evropská komise, 2011 [cit. 2012-01-02]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1292&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>>.

Library and Archives Canada [online]. Ottawa : Library and Archives Canada's , 1995-12-20, 2011-10-26 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.collectionscanada.gc.ca/index-e.html>>.

Manuscriptorium [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2000 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.manuscriptorium.com/?q=cs>>.

Manuscriptorium pro školy [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2000 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.manuscriptorium.com/index.php?q=cs/content/p%C5%99%C3%ADpravy-pro-v%C3%Bduku>>.

Memoria slovaca : Slovenský portál kultúrneho dedičstva [online]. Martin : Slovenská národná knižnica, 2005 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.memoria.sk/>>.

MICHAEL: Multilingual Inventory of Cultural Heritage in Europe [online]. France : AJLSM, 1999. [cit. 2012-05-29]. Dostupné z <<http://www.michael-culture.org/cs/about/project>>.

Národní digitální archiv [on-line]. Praha : Národní archiv [cit. 2011-11-04]. Dostupné z WWW: <http://www.nacr.cz/Z-files/NDA_zahajeni_w.pdf>.

Národní digitální knihovna : portál [online]. Praha : Národní knihovna ČR [cit. 2012-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ndk.cz/narodni-dk>>.

NDDA National Digital Data Archive [online]. Budapest : Neumann, 2003 [cit. 2012-01-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.nda.hu/en>>.

PETERKA, J. *Evropa vyhlašuje eEvropu!* [online]. 1999 [cit. 2012-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.earchiv.cz/anovinky/ai3268.php3>>.

Program EU Culture [online]. Praha : Institut umění - Divadelní ústav , 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.programculture.cz/cs/o-programu>>.

PRŮŠA, Jiří; STELIBSKÁ, Jelizaveta. *Financování z EU : eContentPlus* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2008 [cit. 2012-01-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/financovani-z-eu-econtentplus.aspx>>.

Průvodce 7. Rámcovým programem [online]. Praha : Technologické centrum AV ČR, 2009 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z WWW: <http://www.fp7.cz/dokums_raw/tcavbrozura-7pr_1259698988.pdf>.

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. Praha : Parlament České republiky.[cit. 2012-03-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/>>.

Sudan Open Archive : digital access to knowledge about Sudan [online]. Kenya : Rift Valley Research Ltd, 1989-2005 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.sudanarchive.net/>>.

Státní informační a komunikační politika e-Česko 2006 [online]. Praha : Vláda ČR. [cit. 2012-03-04]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/docs/SIKP_def.pdf>.

URBAN, Luděk. *Evropská komise : Evropská unie v České republice* [online]. Praha : Evropský dům, 30.10.2010 [cit. 2011-11-02]. Lisabonská strategie. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/policies/art2377_cs.htm>.

VLASÁK, Rudolf. *Informační politika*. [online]. Ver 1.0. Praha : Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze, 2008 [cit. 2011-10-17]. Dostupný z WWW: <http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/vlasak-rudolf/vlasak_02.pdf/view>.

WebArchiv : archiv českého webu [online]. Praha : Národní knihovna ČR [cit. 2012-05-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.webarchiv.cz/>>.

Zámek Kynžvart [online]. Kynžvart : Zámek Kynžvart, 2011 [cit. 2012-01-02]. Kynžvartská digitální knihovna. Dostupné z WWW: <<http://www.kynzvart.cz/libra.html>>.

Závěrečné hodnocení programu eTEN : Sdělení Komise Evropskému parlamentu Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Brusel : Komise Evropských společenství, 3.6.2008. 8. s.

Závěrečné hodnocení výsledků dosažených při provádění víceletého programu Společenství na podporu rozvoje a využívání evropských digitálních materiálů v globálních sítích a na podporu jazykové rozmanitosti v informační společnosti (eContent). Brusel : Komise Evropských společenství, 21.9.2007. 8 s.

ZLATUŠKA, J. Informační společnost. *Zpravodaj UVT MU*, 1998, roč. 8, č. 4. Dostupný také z WWW: <<http://www.ics.muni.cz/toCP1250/bulletin/issues/vol08num04/zlatuska/zlatuska.html>>.